

Rotary
Rotary Amshin-Nahariya
מערון רוטרי עמיתים נהריה
Israel District 2490

המרכז הרפואי לגליל
ילטא תקשורת ומינהל

האקדמית גלילית
Western Galilee College
התנחית ללימודי השואה

כנס נהריה ה-22 על רפואה ושואה

ספר התקצירים

המרכז לחינוך לבריאות ע"ש אנגל, המרכז הרפואי לגליל

יום ד, י באייר תשפ"ב (11 במאי 2022)

כנס נהריה ה־22
על רפואה ושואה

ספר התקצירים

המרכז לחינוך לבריאות ע"ש אנגל, המרכז הרפואי לגליל
יום ד, י באייר תשפ"ב (11 במאי 2022)

הוועדה המארגנת

ד"ר הדס שאשא־לבסקי, יו"ר הוועדה המארגנת – המרכז הרפואי לגליל
פרופ' שמואל רייס – האוניברסיטה העברית בירושלים
פרופ' אבי עורי – אוניברסיטת תל־אביב
ד"ר מרים עופר – המכללה האקדמית גליל מערבי
מר יגאל כהן – בית לוחמי הגטאות
ד"ר איתן לה־פיקאר – האוניברסיטה העברית בירושלים, המועצה הלאומית לבני־אתיקה
גב' איה קגדה – המרכז הרפואי לגליל

Itay Bahur — Publishing

P.O.B. 8733, Or Akiva

info@bahurbooks.com

ב

איתי בחור – הוצאה לאור

ת.ד. 8733, אור עקיבא, 3063631

טל. 04-6390938

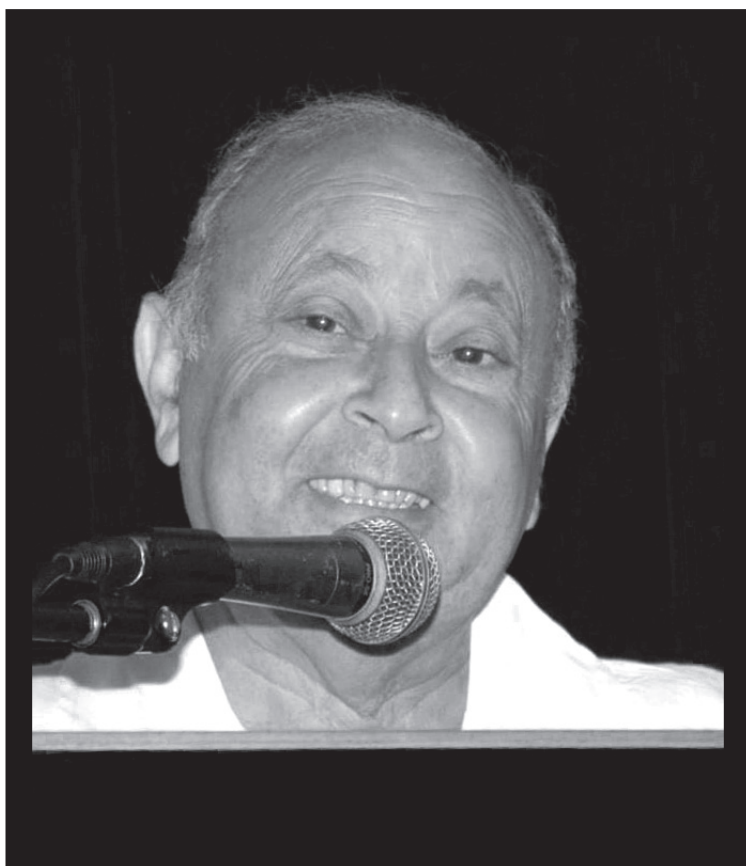
www.bahurbooks.com

תוכנית

התכנסות	08:30 – 9:00
פתיחה וברכות ד"ר הדס שאשא־לבסקי – יו"ר הכנס, המרכז הרפואי לגליל פרופ' מסעד ברהום – מנכ"ל, המרכז הרפואי לגליל מר יגאל כהן – מנכ"ל, בית לוחמי הגטאות ד"ר מרים עופר – התכנית ללימודי השואה, המכללה האקדמית גליל מערבי	09:00 – 9:20
לזכרו של פרופ' שאול מ. שאשא מנחה: פרופ' שמואל רייס – הפקולטה לרפואה, האוניברסיטה העברית בירושלים; שירותי בריאות כללית, מחוז חיפה וגליל מערבי הקרנת סרט לזכרו של פרופ' שאול מ. שאשא. דברים לזכרו: ד"ר מרים עופר – התכנית ללימודי השואה, המכללה האקדמית גליל מערבי; מר שמחה שטיין – קיבוץ לוחמי הגטאות	09:20 – 09:50
ישיבה ראשונה: המערך הרפואי ורופאים בשואה יושבי ראש: ד"ר אירית וייסמן – המרכז הרפואי לגליל; מר יגאל כהן – מנכ"ל, בית לוחמי הגטאות	09:50 – 11:10
"כי רק ביער אוכל להיות יהודי ואדם" (ד"ר יצחק ויינברג): מערכת הבריאות בוולקוביסק בין שתי מלחמות העולם ובתקופת השואה ד"ר נעמי מנוחין – קיבוץ גבים	09:50 – 10:10
יאנוש קורצ'אק: מחנך, סופר וגם רופא או רופא שהוא מחנך וסופר מר שמחה שטיין – קיבוץ לוחמי הגטאות	10:10 – 10:30
חשיפת כתבים חדשים של הרופא ד"ר אהרון פיק ובנו טדיק מגטו שאבלי – מונולוג ד"ר מרים עופר – התכנית ללימודי השואה, המכללה האקדמית גליל מערבי	10:30 – 10:50
מסע קריירה טרנספורמטיבי של רופא נאצי: ממצוינות אקדמית לרצחנות רפואית מר רפאל גובק – בית הספר לרפואה בינלאומית, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב; ד"ר מתי פוקס – מרכז יעקובוביץ לאתיקה רפואית יהודית, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב	10:50 – 11:10
הפסקה	11:10 – 11:25
ישיבה שנייה: היבטים רפואיים במהלך השואה ולאחריה יושבי ראש: ד"ר מרים עופר – התכנית ללימודי השואה, המכללה האקדמית גליל מערבי; מר שמחה שטיין – קיבוץ לוחמי הגטאות	11:25 – 13:05
על 'מגפות טיפוס הבהרות בגטו ורשה (1940–1942)'. עבודת הגמר בסיום לימודי הרפואה באוניברסיטת פריז, 1951, של ד"ר אלכסנדר ויסלפיש, ליד ראדום, פולין 1922 פרופ' אבי עורי – הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת תל אביב; גב' קרין עורי – סביון	11:25 – 11:45

קול דממה דקה: תולדות קהילת היהודים החירשים בגרמניה ופולין החל מהמאה ה-19 ועד לסוף מלחמת העולם השנייה	12:05 – 11:45
גב' שולמית רוזינסקי – אוניברסיטת חיפה; ד"ר מרים עופר – התכנית ללימודי השואה, המכללה האקדמית גליל מערבי	
העברת טראומת השואה לדור השני של ניצולי השואה: השוואה בין צ'כיה וישראל	12:25 – 12:05
גב' אווה קלוסובה – המרכז ללימודי יהדות ע"ש קורט ואורסולה שוברט, אוניברסיטת פלצקי והפקולטה למדעי הרוח, אוניברסיטת פראג, צ'כיה	
ביטויי הטראומה והאובדן בשירתו של פרימו לוי – 'בשעה לא ברורה'	12:45 – 12:25
פרופ' יורם פינקלשטיין – המרכז הרפואי שערי צדק, ירושלים; פרופ' אליעזר ויצטום – אוניברסיטת בן-גוריון בנגב; גב' אלה הולצמן – באר שבע	
זיכרונותיה של רופאה' – הסקתים (פודקאסטים) ככלי להנגשת זיכרונות כתובים לדור הרביעי	13:05 – 12:45
גב' יעל יקל; ד"ר מתי פוקס – הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב	
הפסקה	13:35 – 13:05
ישיבה שלישית: היבטים חינוכיים ואתיים של השואה והשלכות לימינו	14:55 – 13:35
יושבי ראש: ד"ר איתן לה-פיקאר – האוניברסיטה העברית בירושלים והמועצה הלאומית לביו-אתיקה; ד"ר הדס שאשא-לבסקי, המרכז הרפואי לגליל	
"הרפואה ומקצועות הבריאות בשואה ולאחריה". קורס MOOC הנועד לפיתוח זהות מקצועית ואישית המבוססת על לקחי הרפואה בשואה	13:55 – 13:35
פרופ' שמואל רייס, ד"ר מיכל רמות, ד"ר מיכאל ביגל ופרופ' אלכס גורל – הפקולטה לרפואה, האוניברסיטה העברית בירושלים	
ועדת לנצט על רפואה ושואה – דוח עדכון	14:15 – 13:55
פרופ' שמואל רייס, ד"ר איתן לה-פיקאר – הפקולטה לרפואה, האוניברסיטה העברית בירושלים ושירותי בריאות כללית מחוז חיפה וגליל מערבי; ד"ר טסה שלוש – הפקולטה לרפואה ע"ש רפפורט, הטכניון, חיפה; ד"ר מתי פוקס, גב' שני לבני – הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב; ד"ר מרים עופר – התכנית ללימודי השואה, המכללה האקדמית גליל מערבי; פרופ' אבי עורי – הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת תל אביב; ד"ר אמיר טייכר – המחלקה להיסטוריה, אוניברסיטת תל אביב	
הטיהור הגדול של הספרות הרפואית: מקרה בוחן על טיהור הכינוי של מחלת האלרבורדן-שפאץ מכתבי עת רפואיים	14:35 – 14:15
מר בנדיקט מונזר – בית הספר לרפואה בינלאומית, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב; ד"ר מתי פוקס – מרכז יעקובוביץ לאתיקה רפואית יהודית, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב	
מודלים של אמפתיה אלימה במהלך מבצע האותנסייה	14:55 – 14:35
ד"ר דוד דויטש – בית הספר המרכזי להוראת השואה, יד ושם, ירושלים; אוניברסיטת חיפה	

פאנל: סיוע הומניטרי ואתיקה רפואית באזורי מלחמה – ההקשר ההיסטורי והשלכות לימינו	15:40 – 14:55
פרופ' נחמן אש, מנכ"ל משרד הבריאות; פרופ' שמואל רייס – הפקולטה לרפואה, האוניברסיטה העברית בירושלים ושירותי בריאות כללית, מחוז חיפה וגליל מערבי; ד"ר איתן לה־פיקאר – האוניברסיטה העברית בירושלים והמועצה הלאומית לביו־אתיקה	
דיווח ממשלחת סיוע רפואי באוקראינה	15:05 – 14:55
מלחמה ומרחב (1934-1939): הצעת מונקו ומשפט הומניטרי בעת מלחמה	15:20 – 15:05
ד"ר איתן לה־פיקאר – האוניברסיטה העברית בירושלים והמועצה הלאומית לביו־אתיקה	
הטיפול הרפואי באזורי מלחמה – היבטים אתיים	15:30 – 15:20
פרופ' שמואל רייס – הפקולטה לרפואה, האוניברסיטה העברית בירושלים ושירותי בריאות כללית, מחוז חיפה וגליל מערבי	
סיכום הפאנל	15:40 – 15:30
ד"ר איתן לה־פיקאר – האוניברסיטה העברית בירושלים והמועצה הלאומית לביו־אתיקה	
דברי סיכום	15:50 – 15:40
ד"ר הדס שאשא־לבסקי – יו"ר הוועדה המארגנת	

שאול מ. שאשא

2021-1939

**בצער רב, בהערכה ובתודה על תרומתו האדירה לחברה הישראלית
אנו נפרדים מפרופ' שאול מ. שאשא**

אדם, רופא ומנהיג פורץ דרך

**נפרולוג מצטיין, אוהב אדם, לוחם לקידום הגליל, פורץ דרך בתחומי הניהול הרפואי
פעל ללא לאות להכרה בתחלואת ניצולי השואה וצאצאיהם
ולהפצת המחקר על תולדות הרפואה בשואה והרלבנטיות לימינו**

מרים עופר

ביום ראשון, י' בכסלו תשפ"ב, 14 בנובמבר 2021, הובא למנוחת עולמים פרופ' שאול מ. שאשא, בבית הקברות 'נווה עולמים' בכברי. מאות אנשים ליוו אותו במסעו האחרון. הספדים מרגשים הוקראו על ידי ראש עיריית נהריה, מר רונן מרלי, מנהל המרכז הרפואי לגליל, פרופ' ברהום, יו"ר ועד הרופאים, חבריו מכפר הנוער גלים ומועדון רוטרי עמיתים, ילדיו, נכדיו ורעייתו. ההספדים שיקפו את אישיותו יוצאת הדופן והשפעתו ותרומתו המשמעותית בתחומים כה רבים.

תושבי הגליל נפרדו מידיד נאמן, בעצמו תושב הגליל מזה 52 שנה, שפעל רבות לקידום הגליל ושיפור איכות החיים בו. לצד היותו רופא, פעל פרופ' שאשא כל חייו כשליח ציבור. הוא עבד למען פיתוח הגליל וקידום החברה בישראל ללא לאות עד ימיו האחרונים. שאשא היה ממייסדי 'תנועת הגליל', תנועה א-פוליטית לקידום הגליל, והיה חבר בגופים שונים למען הגליל ביניהם: הרשות לפיתוח הגליל, צוות גליל-נגב של הסוכנות היהודית, יו"ר ועדת החינוך של צוות גליל, יו"ר צוות גליל במועדוני רוטרי בצפון, פעיל ב'צפונה', חבר העמותה לרפואה ומחקר בגליל (2008 ואילך). שאשא נלחם שנים למען הקמת אוניברסיטה ובית ספר לרפואה בגליל.

פרופ' שאול מ. שאשא נולד ב-19.10.1939 בבגדד, עירק, ועלה ארצה ב-1951. הוא סיים את לימודיו בפקולטה לרפואה בירושלים והיה מומחה לרפואה פנימית ונפרולוגיה. פרופ' שאשא הוא מראשוני הנפרולוגים בגליל, בונה ומפתח המחלקה לנפרולוגיה בנהריה.

הוא ניהל את ביה"ח נהריה, הקרוי היום המרכז הרפואי לגליל, במשך עשרים שנה (1987-2006). בראשית שנות התשעים למד בתכנית לקביעת מדיניות ומנהל בשירות הציבורי. שאשא הפך את המוסד מבי"ח פריפריאלי קטן למרכז רפואי מתקדם, והכשירו לתפקד תחת לוחמה קונבנציונאלית ולוחמת אב"כ, באמצעות בניית בית-חולים תת-קרקעי ראשון מסוגו. היה מבכירי המנהלים הרפואיים בארץ וממנהיגי השינוי בארגון וניהול בתי החולים הממשלתיים. בין הישגיו בתחום זה היה ניהול עסקי של ארגון רפואי ציבורי. בתוך פחות מחמש שנים הפך את ביה"ח בנהריה מבית חולים ממשלתי מוזנח לבית חולים מודרני המנוהל עסקית, עם רווחיות כלכלית מרשימה; היה מראשוני המאמצים ניהול איכותי כולל (TQM) בארץ ובמוסדות בריאות והפעיל את השיטה בהצלחה ניכרת בביה"ח בנהריה מאז 1993. הניהול החדש קצר הישגים מרשימים הן בתחום המקצועי, הן הניהולי והן הכלכלי. ביה"ח זכה בפרס הלאומי לאיכות במגזר הציבורי ע"ש רבין ב-1995. ב-1996 הוסמך ביה"ח על ידי מכון התקנים הישראלי לניהול איכות ע"י ISO 9002 והיה לביה"ח הראשון בארץ ובאזור, ומבין עשרות בודדות בעולם שזכו להיות מוסמכי ISO.

שאשא השקיע במסירות מכשירוניתו בכל תחום שפעל בו. גם בצה"ל שירת כחייל נאמן וסיים בדרגת סגן אלוף. הוא החל את שירות החובה בגרעין פורת בנח"ל ונמנה עם מייסדי מושב רם-און בתענך. בשנים שלאחר מכן שירת ביחידות שדה במילואים. בין השאר שירת בחיל הרפואה כרופא במוצבים לאורך התעלה ואחר כך כמפקד תאג"ד בדרגת סגן. במלחמת יום כיפור פיקד על פלוגה רפואית קדמית ברמת הגולן בדרגת סרן. בהמשך מונה למפקד פלוגה כירורגית-פיקודית שפעלה ברמת הגולן ובלבנון בדרגת

רס"ן. הוא סיים את שירותו בדרגת סגן-אלוף כקצין מטה רפואה ביחידת ממשל צבאי בלבנון בשנים 1988-1988.

לצד עבודתו כרופא וכמנהל בית החולים הקדיש שאשא זמן למחקר ולהוראה אקדמיים. הוא לימד בפקולטה לרפואה בטכניון, בחיפה ונחשב לאחד המרצים המצטיינים. בשנים 1992-2010 שימש כפרופסור חבר קליני בפקולטה. היה גם חבר המועצה האקדמית ומועצת המנהלים של המכללה האקדמית גליל מערבי (1994-2004). פרופ' שאשא פרסם למעלה ממאה עבודות מדעיות בתחומי מומחיותו בעיתונות מקצועית בארץ ובעולם, בנוסף כתב עשרות מאמרים בנושאי מנהל, מדיניות בריאות, איכות ברפואה ומנהל ציבורי. הוא גם פרסם מחקרים בנושא תולדות הרפואה וקורות הרפואה בשואה ולאחריה. היה חבר מערכת של מספר כתייכת, בהם: Mineral and Electrolytes Metabolism (2003-1998) ו-Israel Medical Association Journal (IMAJ) (2008-1999), ושימש עורך בכתב העת 'לוגיסטיקה במערכות בריאות' (1999-2013).

פרופ' שאשא היה חבר בארגונים מקצועיים רבים, ביניהם ההסתדרות הרפואית בישראל, ובלט בתרומתו כחבר פעיל (ערך את גיליון אפריל 2020 לרגל כנס נהריה 20^ה על הרפואה והשואה). הוא נמנה על קבוצת מייסדי 'עדים בלבן' - משלחות רופאים מטעם הר"י למסעות בפולין ללימוד על הרפואה בתקופת השואה; החברה הישראלית לרפואה פנימית, האיגוד הישראלי לנפרולוגיה ויתר לחץ דם, איגוד מנהלי בתי החולים בישראל, החברה הבינלאומית לנפרולוגיה (ISN), האיגוד האירופאי לשתילות ודיאליזה (EDTA), הקרן האמריקאית לנפרולוגיה (National Kidney Foundation), החברה הבינלאומית להיסטוריה של הנפרולוגיה (IAHN), פורום המנהלים, עמותת בוגרי אלכ"א, האיגוד הישראלי לאיכות, החברה לאיכות ברפואה ועוד.

פרופ' שאשא היה אקטיביסט במלוא מובן המילה והוביל יוזמות רבות. קולגות רבים נפרדים היום ממי שהיה שותף לארגון כנסים רבים בארץ ובעולם, ביניהם חבר הוועדה המארגנת בכנסים רבים: הכנס הבינלאומי ליתר לחץ-דם בקהילה (1985, 1988, 1991), הכנס הבינלאומי לנפרולוגיה בירושלים (1993), הכנסים הדו-שנתיים של החברה הבינלאומית להיסטוריה של הנפרולוגיה (1994 בנאפולי, איטליה; 1996 בקוס, יוון; 1998 בפדובה, איטליה; ונשיא הכנס בשנת 2000). הוא יזם ושימש כיו"ר בכנסים רבים, ביניהם: הכנס הבינלאומי השנתי לעדכון מידע בנפרולוגיה, כנס הרמב"ם על רפואה ואתיקה, טבריה 2005, כנסי 'גליל בירפואה' (מאז 2010), הכנס השנתי למנהל ציבורי בירושלים (1995-1997), 'כנסי נהריה על תחלואה ורפואה בתקופת השואה' (מאז 2001-2021).

בין פעולותיו בתחום הרפואה ובריאות הציבור ניתן למנות בתקופות שונות את ייסוד העמותה לאיתור וטיפול ביתר לחץ-דם בגליל המערבי, בראשה עמד כעשר שנים. פרופ' שאשא היה בין הראשונים שפיתח את המודעות הרפואית, המקצועית והציבורית ליתר לחץ-דם. הוא היה חבר ועד החברה הישראלית ליתר לחץ-דם; חבר הוועד של האיגוד הישראלי לנפרולוגיה; יו"ר סניף הגליל המערבי של ההסתדרות הרפואית; חבר המועצה המדעית של ההסתדרות הרפואית; יו"ר הוועדה המדעית של איגוד מנהלי בתי החולים. מניסיונו בניהול בית החולים בנהריה הוא היה חודר אמונה בחשיבות הטמעת 'תרבות עסקית' במגזר הציבורי הכוללת התאמות חוקיות ותקנוניות, התגייס לפעול להחדרת תרבות איכות וניהול איכות בשירות הציבורי, בצה"ל, במשרד המשפטים ועוד. הוא הצטרף כפעיל לתנועת 'איכות כדרך חיים' ושימש יו"ר הפורום הצפוני שלה ויו"ר הצוות לפיתוח מצוינות במנהל הציבורי. ייסד את עמותת בוגרי אלכ"א, עמותת הסגל הבכיר בשירות הציבורי, ושימש כיו"ר הפורום לניהול איכות ברפואה של החברה לאיכות ברפואה.

ניצולי השואה וילדיהם נפרדים היום מאדם שנאבק להכרה בסבלותיהם וזכויותיהם. החל משנת 2000 הפך שאשא ללוחם למען ניצולי השואה שעוד נותרו בחיים. הוא החל לחקור את התחלואה המאוחרת של ניצולי השואה. בשלהי שנות התשעים כשתכנן את הכנס הבינלאומי להיסטוריה של הנפרולוגיה

שעתיד היה להתכנס בירושלים, חיפש פרופ' שאשא ערך מוסף שיקנה הכינוס לקולגות מכל העולם. בהתייעצות עם עמיתו פרופ' שאול מסרי הציע הלה להקדיש חלק מכינוס הנפרולוגים לתולדות הרפואה בשואה. כשפרופ' שאשא החל לקרוא חומר בתחום זה הוא נדהם לגלות את היקף הפעילות המקצועית של הרופאים היהודים בגטאות, במחנות וביערות בתנאים בלתי אפשריים ששררו באזורי הכיבוש תחת השלטון הנאצי. מאז ייסד את 'ננסי נהריה על רפואה ושואה'. במשך עשרים ואחת שנה ללא הפסקה, שנה אחר שנה הוביל את הכנסים הללו במרכז אנגל לחינוך רפואי בבית החולים נהריה. עשרות חוקרים צעירים וותיקים קיבלו במה ייחודית בה השמיעו לראשונה את ממצאיהם אודות הרפואה בשואה ולאחריה, בהיבטים מולטידיסציפלינריים: היסטוריים, רפואיים, ארגוניים, אתיים, פילוסופיים, פסיכולוגיים ועוד.

פרופ' שאשא הוביל את חקר התחלואה המאוחרת של ניצולי השואה וצאצאיהם. ממצאי המחקר ועדותו בוועדת דורנר סייעו להכרת בתי המשפט ומשרד הבריאות (ועדת שני) כי קיימות מחלות שהוכח כי הן מתפרצות בגילאים מבוגרים בקרב ניצולי שואה בשיעור ניכר גבוה משאר האוכלוסייה בשל סבלם מרעב ותנאי-חיים קשים בתקופת השואה. ניצולי שואה הסובלים ממחלות כאלה זכאים לפיזיו על כך. בשנתיים האחרונות פרופ' שאשא קידם גם מחקר על תחלואה בקרב צאצאים להורים ניצולי שואה, מחקר זה נתמך על ידי משרד המדע והטכנולוגיה. שאשא נמנה גם על מקימי המרכז לחקר הרפואה בשואה בפקולטה לרפואה ע"ש רפפורט בחיפה. הוא היה פעיל בארגון שיפורים והקלות בנגישות יוצאי-שואה לשיירות בריאות בארץ ובעיקר בגליל. הוא שימש כיו"ר הוועדה הרפואית שליד ארגון י"ש (ילדי שואה) והיה חבר בוועדה המייעצת שליד החברה להשבת רכוש.

פרופ' שאשא סבר כי השואה היא האירוע הקשה ביותר שהתחולל מאז בריאת העולם. הוא ראה בחקר השואה והוראתה חובה עילאית. הוא שימש חבר בעמותת 'בית לוחמי הגטאות' ותמך בכל המנהלים שעמדו בראש מוזיאון בית לוחמי הגטאות וניסה לסייע ככל יכולתו.

במשרד הבריאות נפרדים היום מרופא שתרם רבות לפעילות המשרד. פרופ' שאשא מילא שורת תפקידים במשרד, ביניהם: יו"ר הוועדה לקביעת מחירים בשירות הפסיכיאטרי (1992-1995); חבר ועדת ההיגוי למחשוב מערכת הבריאות הממשלתית - פרויקט נמ"ר (1993-2000); חבר הוועדה לכוח אדם בשעת חירום (1994-2006); יו"ר הוועדה להתקשרויות עם חברות מסחריות (1996-2018); חבר בוועדת המומחים לקביעת סל הבריאות בישראל (1996); חבר המועצה הלאומית ללוגיסטיקה במערכות הבריאות והיו"ר שלה מ-2000-2005 (1998-2010); חבר ועדת ליאון לבדיקת מעמדם של בתי החולים הממשלתיים בישראל (2003-2004); חבר ועדת דורנר לבדיקת תפקוד הסתדרות הרפואית בישראל (2013); יו"ר ועדות שונות בנציבות שירות המדינה ובמשרד הבריאות לבחירת עובדים מצטיינים במגוון נושאים (2001-2018).

על פעולותיו הברוכות זכה שאול עוד בחייו להכרה ולפרסים רבים. בין הפרסים: פרס מנכ"ל משרד הבריאות ליחידה הנפרולוגית בראשה עמד על פעילותה הרפואית למען החולים בלבנון (1982); הפרס הלאומי לאיכות ע"ש יצחק רבין לביה"ח (1995); המדליה הבינלאומית של ה-NATIONAL KIDNEY FOUNDATION, ארה"ב, על תרומה מיוחדת לנפרולוגיה בעולם (1998); פרס אגודת אח"י, האגודה לקידום המחקר, התרבות והאמנות מיסודם של יוצאי עירק בישראל על פעילות רפואית ותרומה לחברה (2000); אות 'יקיר שירות המדינה בשנת 2000', על פעילות האיכות בשירות המדינה; בשנת 2005 קיבל 'חברות כבוד' באיגוד הישראלי לאיכות; בשנת 2006 נמנה בין מדליקי משואות יום העצמאות בהר הרצל (ערב יום העצמאות תשס"ו); בשנת 2007 קיבל את אות 'יקיר הגליל' ואת 'יקיר יושיב קו העימות'; ב-2011 קיבל את אות שר הבריאות על מפעל חיים לעוסקים במקצועות הבריאות; ב-2014 קיבל את אות 'נאמן זיכרון השואה' מטעם המכללה האקדמית גליל מערבי; 'פרס מפעל חיים' מטעם הסדנה הבינלאומית השנייה לרפואה בשואה ואחריה, גליל 2017; ובשנת 2017 קיבל את 'עיתור האור' מטעם הקרן לרווחה לנפגעי השואה בישראל.

שאול היה מעל הכל חבר ורע. חבריו הטובים מתקשים לעכל את העובדה שהאישי הקטן-הענק הזה לא יחייך אליהם כדרכו, לא יביע את דעותיו ועצותיו הנבונות ולא ייזום מפעלים חשובים לטובת הקהילה והציבור הרחב. חבריו לעבודה השוטפת, לכנסים ולמחקרים המקצועיים, שותפיו לחקר הרפואה בשואה, חבריו למועדון רוטרי, עמיתים בנהריה ועוד מעגלים רבים, נפרדים בצער שרק חברים טובים מכירים, ואצל שאול מדובר באנשים רבים מאוד, כי כולם אהבו אותו ורצו להיות חברים שלו.

שאול רתם את חברי רוטרי עמיתים נהריה לתרום מלגה מדי שנה לסטודנטים מצטיינים בתכנית ללימודי השואה באקדמית גליל מערבי. יפה דיבר ויפה קיים בכל תחום שפעל בו. פיו, ליבו ומעשיו היו שווים.

אחד הפרוייקטים האחרונים שפרופ' שאשא יזם הוא מפעל תרגום עברי למחקר הרעב שביצעו רופאים בגטו ורשה שהצליחו גם להבריחו לצד הארי באמצעות קולגות פולנים. פרופ' שאשא הגה את הרעיון ורתם קבוצת חוקרים לביצוע הפרוייקט ביחד עם המכון הבינלאומי לחקר השואה ביד ושם. כותב המבוא למחקר זה היה הרופא ד"ר ישראל מילייקובסקי שעמד בראש מחלקת הבריאות בגטו ורשה. הוא אמנם ניספה, אבל הספיק לסיים את המבוא למחקר וחתם במשפט, "לא כולי אמות".

פרופ' שאול מ. שאשא הלך לעולמו, אבל "לא כולו ימות", נזכור את פועלו ונמשיך את דרכו, ביחד עם בני משפחתו שהוא כל כך אהב והם היו חלק ממפעלי חייו.

דברי פתיחה

הדס שאשא-לבסקי

אני נרגשת לפתוח את הכנס ה־22 על רפואה ושואה. כנס זה שונה הפעם, זהו הכנס הראשון שאבי, שאול שאשא איננו. בדיוק חצי שנה חלפה מאז נפרדנו ממנו, ועדיין נוכחותו מאוד מורגשת. את הכנס הזה הספקנו לתכנן ביחד, קבענו את התאריך והתחלנו לחשוב על תכנית עוד בחייו.

21 שנים רצופות של כנסים, מבלי לדלג על אף שנה, מאות הרצאות, מרצים, מפגשים ורעיונות אשר נרקמו כאן שנה אחר שנה. בכנס ה־20 אשר התקיים בצורה וירטואלית, בשיא מגפת הקורונה, חגגנו יחדיו 20 שנות כנסים. הכנס הקודם התקיים בצורה היברידי, על מנת להיות מוכנים לכל תרחיש, שוב בשל גלי הקורונה.

לאחרונה אמר לי אחד מחוקרי הרפואה והשואה כי הכנס השנתי בנהריה הוא התוכנית הרציפה הארוכה ביותר בנושא רפואה ושואה, ושהבשורה הגיעה מהצפון – ממש בעקבות הכנסים האלו שאבי ארגן, לכל העולם. לכך יש להוסיף את הצהרת הגליל מהכינוס ב־2017 אשר השתלב בתוך כנס בינלאומי על רפואה ושואה שהתקיים במכללה האקדמית גליל מערבי, כאן ובפקולטה לרפואה בצפת.

בשנים האחרונות אנו עדים לעליה עולמית בעניין במחקר על רפואה ושואה. מספר המאמרים שפורסמו בנושא רפואה ושואה בעשור של 1990-2000 היה כ־7,750; בעשור הבא – 2000-2010 פורסמו פי שלושה מחקרים כ־23,800 וגם בעשור אחריו הכמות עלתה – בין השנים 2010-2020 פורסמו כ־27,700. אבל רק בשנתיים האחרונות – בשנים 2020 עד 2022 פורסמו כבר כ־12,800 מאמרים, כמחצית מהכמות בכל העשור שלפני כן. במקביל לעליה הגוברת במחקר בנושא הוקמה הוועדה של הלנצט לקידום הוראה, מחקר ואתיקה על רפואה ושואה. ועדה בינלאומית זו זוכה לנציגות מכובדת של ישראל, וארבעה מבין חברי הוועדה המארגנת של הכנס שלנו חברים בה, ושמואל רייס הוא יו"ר שותף של הוועדה. על דיוני הוועדה ומסקנותיה הראשונות נשמע בכנס היום.

העניין הבינלאומי הגובר בנושא הרפואה ושואה רק מחזק אותנו בעשייתנו ומציב לנו רף גבוה יותר. בכל העולם מדובר על הטמעת לימודים בנושא השואה בכלל ורפואה ושואה בפרט בקרב סטודנטים לרפואה, סיעוד ומקצועות הבריאות, ויש המכלילים לכל לימודי האקדמיה בכלל. העובדה שהכנס הזה הוא חלוץ בתחום והבשורה יצאה מכאן היא מחייבת, עלינו להיות מובילים ואל לנו לדשדש כעת ולהפוך לזנב. עלינו לפעול להטמעת לימודי רפואה ושואה בכל בתי הספר לרפואה בארץ בראש וראשונה ולאחר מכן בבתי הספר לסיעוד ומקצועות הבריאות. אני גאה לומר כי מהשנה יש קורס רפואה ושואה גם בפקולטה של בר אילן בצפת, בהנחייה משותפת של ד"ר מרים עופר ואנוכי וכולי תקווה כי קורס זה, שהינו אלקטיבי בשלב זה, יגדל ויתרחב עם השנים. אני מברכת מאן את ד"ר מתי פוקס על הכנסת קורס חובה על רפואה ושואה בפקולטה לרפואה באוניברסיטת בן גוריון, אתגר לא פשוט ואני מקווה כי בכנס הבא נשמע תובנות בנושא. יוזמה נוספת המגיעה מבית הספר לרפואה באוניברסיטה העברית היא קורס MOOC מקוון בו מועברות הרצאות בנושאי רפואה ושואה בצורה נגישה ומעניינת. גם על כך נשמע בכנס היום.

אני רוצה לברך את ד"ר נעמי מנוחין על השקת ספרה 'דרך ללא מוצא' על ד"ר ישראל מילייקובסקי. ספר זה הוא פרי הדוקטורט של ד"ר מנוחין ומהווה מסמך חשוב בהיקפו, על חייו ופועלו של מילייקובסקי, ועל האינטליגנציה היהודית בפולין בתקופה שבין שתי מלחמות העולם ובשואה. כפי שכתבה נעמי בהקמה לספרה, דמותו של ישראל מילייקובסקי נדחקה אל שולי הזיכרון הקולקטיבי ולא מצאה את המקום הראוי לה בין דפי ההיסטוריה, וספר זה מבקש לתקן עיוות זה. עבורי, ואני מניחה שעבור הרבה מן הנוכחים כאן, לישראל מילייקובסקי מקום חשוב בפנתיאון של גיבורי העם שלנו בתקופת השואה וספר זה בעל חשיבות בעיצוב הזיכרון הקולקטיבי של הציבור הרחב.

הכנס היום יחולק כמיטב המסורת לשלושה מושבים – מושב היסטורי, מושב רפואי ומושב חינוכי-אתי. נשמע הרצאות מהיסטוריונים, רופאים וסטודנטים, והמגוון הזה מבורך. נוכחתם של סטודנטים בכנסים שלנו היא מבורכת מאוד ומעידה על התפתחות והתחדשות. אומר בגילוי לב כי חשתי שלא יוגשו

מספיק תקצירים אבל בסופו של דבר המצב היה הפוך ונאלצנו אף לדחות חלק מהתקצירים מפאת קוצר הזמן ועומס ההרצאות. גם בימים האחרונים זרמו עוד הצעות להרצאות ואנו כבר מכינים את הכנס הבא. איננו יכולים להתעלם מן ההתרחשויות הנוראיות באוקראינה, כאשר רוחות מלחמה נושבות ומעירות זיכרונות אפלים מן העבר הלא כל כך רחוק. כולנו תמהים האם ייתכן שההיסטוריה תחזור על עצמה? האם לא למדנו דבר? לכן בחרנו להקדיש מושב בסיום הכנס לדיון על אתיקה במלחמה ובעיקר אתיקה רפואית במלחמה. במושב זה נתייחס להתפתחות אמנות בינלאומיות בנושא פשעי מלחמה ומרחב-מלחמה ונדון בהשלכות על ימינו אנו. כולי תקווה כי מחול השדים המתקיים במזרח אירופה יפסק ולא נהיה עדים עוד לזוועות האלה של הרג חפים מפשע ואלפי פליטים חסרי כל.

אני רוצה להודות לכל החברים בוועדה המארגנת: פרופ' שמואל רייס, ד"ר איתן לה־פיקאר, ד"ר מרים עופר, פרופ' אבי עורי ומר יגאל כהן. אתם אינכם רק חברי ועדה מארגנת. אתם חברים, במלוא מובן המילה. העניין המשותף ברפואה ושואה הצמיח את הכנסים האלו וחברות רבת שנים עם אבי. זכיתי להיכנס בסוד העניינים ולהיות יד ימינו של אבי בארגון הכנסים האחרונים, ובכך זכיתי לא רק בחשיפה לעולם המרתק והעמוק של רפואה ושואה אלא גם להכרות עם אנשים יוצאי דופן באיכותם ועל כך אני מודה לאבי היקר. חברותכם, תמיכתכם הבלתי מסויגת והתגייסותכם להמשך קיום הכנס לא יסולאו בפז.

אני רוצה להודות לפרופ' מסעד ברהום, מנהל המרכז הרפואי לגליל, אשר תמך וממשיך לתמוך בקיום הכנס כאן. לפרופ' נחמן אש אשר מכבד אותנו בנוכחותו על אף העומס הרב שמחייב תפקידו. לבית לוחמי הגטאות וליגאל כהן המנכ"ל, שותפים נאמנים לכנסים מתחילת הדרך, עוד מימי של שמחה שטיין כמנכ"ל. ולמסלול לימודי שואה של המכללה האקדמית לגליל מערבי, לד"ר בועז כהן וד"ר מרים עופר, גם שותפים לכנסים שנים רבות. מאחלת שנמשיך שנים רבות בשותפות מבורכת זו בכנסים ופעילויות מחקר וחינוך נוספות.

לאיה קאגדה, דפנה צפריר ובת שבע עובד על תרומתן לכל הפרטים הקטנים והגדולים והמסירות הרבה. לירון צור ויוני אלון, על העזרה בהפקה הטכנית של הכנס ההיברידי.

לרוטרי עמיתים ולד"ר טומי הרשקוביץ על תרומתם הנדיבה לקרן הכנס. תרומה זו מרגשת במיוחד מכיוון שבימינו האחרונים של אבי עוד הספיק לבקש מחבריו ברוטרי תמיכה בקיום הכנס ונשיא המועדון הבטיח שיסייעו. תודה.

ומילות פרידה מאבי האהוב, שאול שאשא. בחרתי לקרוא קטע מההספד שנשאתי בלוויתו:

"אני כל כך גאה להיות בתך. למדתי ממך המון, בהרבה תחומים, אך בעיקר למדתי שחברות ואהבת האדם הם ערכים עליונים. מעבר לכל פעילותך והישגיך, היית אבא וסבא למופת. מעולם לא חשנו שאינך זמין. זיכרונות הילדות שלי מלאים בחוויות משותפות, טיולים ובילויים בארץ ובעולם.

בשנים האחרונות היינו שותפים למסע. צירפת אותי למפעל חיך לחקר הרפואה והשואה. לפני כעשור התחלנו בעבודת מחקר משותפת ומאז הייתי יד ימינך בכנס רפואה ושואה, וגם בפרויקט תרגום מחקר הרעב לעברית. המסע הזה לא הסתיים, ומשאלתך האחרונה, לראות את מחקר הרעב מתורגם לעברית, לא התגשמה. אבא, אנחנו נמשיך לקיים את המורשת שלך ונגשים את משאלתך.

נהגת לומר שאתה פותח כל יום ב"מודה אני" ותמיד הודית על הדברים הטובים שזכית בהם. תודה לך על כל מה שהיית. העולם טוב יותר בזכותך וכעת חסר משהו.

נהגת תמיד לצטט את ישראל מילייקובסקי שאמר לעמיתיו הרופאים: "NON OMNIS MORIAR" - לא כולי אמות. אבא, גם אתה, לא כולך תמות. נוכחותך וטביעות האצבע שלך מצויים בכל כך הרבה מקומות ובליבם של כל כך הרבה אנשים, אתה זרעת זרעים שימשיכו לצמוח ולגדול עוד דורות רבים. לא כולך תמות. אתה נשאר בלב כולנו לעד."

הכנס השנה מוקדש לזכרו של אבי, ומשנה הבאה נקרא את הכנס על שמו. כנס זה הוא אחד ממפעלי חייו של אבי, אחד מהרבה מפעלים והישגים שלו, אך אני חושבת שזה היה המפעל המשמעותי ביותר בחייו בשנים האחרונות. המשך קיום הכנסים הוא בבחינת המשך נשיאת הלפיד, עבורי אישית אך גם במובן כללי יותר, ומהווה הנצחה ראויה ביותר לפועלו ואישיותו.

"כי רק ביער אוכל להיות יהודי ואדם" (ד"ר יצחק ויינברג)

מערכת הבריאות בוולקוביסק בין שתי מלחמות העולם ובתקופת השואה

נעמי מנוחין – קיבוץ גבים

וולקוביסק הינה עיר במחוז גרודנו, בלארוס. עד מלחמת העולם השנייה היתה העיר חלק ממחוז ביאליסטוק. עדויות ליישוב יהודי במקום קיימות כבר מהמאה ה-16. בשלהי המאה ה-19 התגוררו במקום כ-5,440 יהודים שהתפרנסו ממסחר ומלאכה, הקימו בתי חרושת לטקסטיל ועורות ועסקו בייצור יין ובעיבוד טבק. בנוסף על מוסדות קהילה שונים עמדו לרשות הקהילה היהודית במקום: בית מרקחת, בית תומים ובית חולים. בית החולים היהודי היה בית חולים מודרני שנתמך על ידי הקהילה ורופאים מרחבי פולין הגיעו לעבוד בו. בשנות השלושים עמד בראשו ד"ר מנשה ניימצ'ק.

ערב הכיבוש הגרמני במבצע ברברוסה התגוררו בה בין 9,000 ל-10,000 יהודים. וולקוביסק נכבשה במבצע ברברוסה, ביוני 1941. יחידת האיינזאצגרופן בי עודדה פולנים מקומיים לעורר פרובוקציות ולערוך פוגרומים ביהודים. יהודים נבזזו, נרצחו ובתיהם סומנו. בראש היודנראט שהוקם עמד רופא, ד"ר יצחק ויינברג. רופאים יהודים מוולקוביסק הוצאו להורג ביער איזבלין באשמת הגשת טיפול רפואי לפרטיזנים.

בהרצאה אבקש לספר אודות מערכת הבריאות של העיירה בשנות העשרים והשלושים ולחשוף את סופם הטרגי של הרופאים בה בזמן המלחמה.

יאנוש קורצ'אק: מחנך, סופר וגם רופא או רופא שהוא מחנך וסופר

שמחה שטיין – קיבוץ לוחמי הגטאות

ד"ר הנריק גולדשמידט או בשמו הספרותי יאנוש קורצ'אק נתפס בעיני רבים כמחנך עד תום, כסופר ילדים מחונן, כדמות אינטלקטואל שכתב מאות מאמרים ודברי הגות וכאנשיית תרבות וחברה באמצעי התקשורת בפולין. שמעו יצא בכל רחבי פולין גם כעורך עיתון ילדים וכמי שהגיש תכניות שבועיות ברדיו הפולני.

בכל ספרי המחקר אודותיו, במאמרים הרבים שנכתבו על פועלו, בכנסים שהתקיימו ומתקיימים דנים במשנתו החינוכית ובגורלו כיהודי שהלך עם מאתיים החניכים בדרכם האחרונה עת נשלחו אל מחנה ההשמדה טרבלינקה – בכל אלה צומצמה משמעות היותו רופא והדגש היה כאמור על היותו בעיקר מחנך בכלל וכמי שליווה את הילדים במצוקתם בפרט.

בהרצאה זו ננסה להציג תמונה שונה שתבליט את העובדה שהבסיס לפעילותו של יאנוש קורצ'אק כמחנך נובעת בראש ובראשונה בשל הכשרתו כרופא ילדים. ננסה לראות כיצד בעת מצוקה בגטו, עובדת היותו רופא ילדים, המודע למצבם הבריאותי על סף האבדון, מקצינה את תגובתו ואת דרישתו מהמוסדות היהודיים בגטו המטפלים בילדים, למרות המחסור באמצעים רפואיים, לתת סעד רפואי לילדים שמצויים על ערש דווי איננה מתפשרת. כרופא הוא מדגיש את החשיבות לעשות הכול על מנת להעניק לילדים מעט שמן דגים כדי להקל על הרעב, על הירידה במשקל ואפילו להקל עליהם במעט בדרכם האחרונה.

בהרצאה זו נתמקד בשנים בהן פעל בתקופת הגטו תוך התבססות על יומנו 'ומן הגטו' ועל המכתבים-המסמכים הרפואיים ששלח באותה העת. בהרצאה נתמקד באישיותו הססגונית של יאנוש קורצ'אק וננסה לענות על מספר שאלות כגון: מהי דמותו של רופא במחצית הראשונה של המאה ה-20, מדוע הפך הרפואי של קורצ'אק לא מודגש מול פועלו בתחום החינוך והכתיבה.

חשיפת כתבים חדשים של הרופא ד"ר אהרון פיק ובנו טדיק מגטו שאבלי

מונולוג מאת מרים עופר – המכללה האקדמית גליל מערבי

ד"ר אהרון פיק מגטו שאבלי שבליטא תיעד ללא הרף את אירועי מלחמת העולם השנייה והשוואה בליטא בכלל ובעיר שאבלי בפרט.

פיק היה אישיות מכובדת בקהילת שאבלי, בקיא במסורת היהודית ובעל ניסיון רפואי מקצועי עשיר. הוא היה רופא יהודי יחיד שעבד בבית החולים הכללי בשאבלי. ניהל במשך שש עשרה שנה את המחלקות הפנימיות והמדבקות בבית החולים העירוני. לצד זאת, נטל על עצמו אחריות ומעורבות ציבורית בקהילה היהודית בשאבלי. שימש חבר וועד הקהילה היהודית, סגן יו"ר הסתדרות הציונים הכלליים, יו"ר סניף תרבות, מנהל הספרייה העברית הציבורית, ממייסדי הגימנסיה העברית ועוד.

האירועים שד"ר פיק וחבריו הרופאים נאלצו להתמודד עימם, כפי שמתעד פיק ביומניו, נשאו אופי של התמודדות עם סוגיות טרגיות בלתי פתירות שנכפו עליהם בגטו על ידי הגרמנים ועוזריהם. ד"ר אהרון פיק נפטר בגטו ממחלה ביוני 1944, חודש לפני חיסול הגטו, והוא בן שבעים ושתיים.

במשך עשרות שנים היה מונח יומנו ההיסטורי במגירה, בביתו של בנו יחידו, טדיק [דוד] פיק, בקיבוץ נצר סירני. בשנת 1992 נחשף לראשונה יומנו ההיסטורי של ד"ר פיק. מאז נחשפו כתבים נוספים של ד"ר פיק ובנו, שטרם ראו אור.

בהרצאה זו אתייחס לכתבי פיק ובנו ולתובנות ההיסטוריות שעולות מהם לחקר השואה בכלל ולחקר הרפואה בפרט.

מסע קריירה טרנספורמטיבי של רופא נאצי: ממצוינות אקדמית לרצחנות רפואית

רפאל נובק – בית הספר לרפואה בינלאומית, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב;
מתני פוקס – מרכז יעקבוביץ לאתיקה רפואית יהודית, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

רקע: פרידריך ברנר (1904-1945) סיים את לימודיו בבית הספר לרפואה של אוניברסיטת רוסטוק בשנת 1931 והחל הכשרה ברדיולוגיה. בשנת 1933 הצטרף ברנר לאגף המעיין-צבאי *Sturmabteilung* של המפלגה הנאצית, שם שירת ביחידה רפואית ופענח צילומי חזה כדי לזהות זיהומי שחפת. בעקבות ביקוש גדל לרופאים בשנת 1934 ברנר עבר ל-*SS-Schutzstaffel* ('הדרג המגן' וחיל העילית של המפלגה הנאצית) לבקשת הרדיולוג הבכיר הנס הולפלדר ושירת במחלקה הרפואית של ה-SS. ברנר נשאר ממוקד בפיתוח הקריירה האקדמית שלו, ופרסם 24 מאמרים ברדיולוגיה בין השנים 1932-1939 וכן השלים מחקר *Habilitations Schrift* (פוסט דוקטורט) על שיטות טיפול בקרינה במינון נמוך. בשנת 1937 מונה לסגן מנהל המחלקה לרדיולוגיה של אוניברסיטת פרנקפורט תחת הנס הולפלדר, שהחזיק ברישיון מיוחד מטעם משרד הבריאות הנאצי לבצע עיקורים בכפיה ('אאוגנים') באמצעות קרני רנטגן והזרקת רדיום. ברנר המשיך לעלות בשורות החטיבה הרפואית של ה-SS, וכן כתב יחד עם הולפלדר ספר, 'אטלס תמונת הרנטגן הסדרתית של החזה: מבוסס על הערכה של למעלה מ-900,000 צילומים סידרתיים' (לייפציג; הוצאת Thieme, 1939)

בשנת 1940 מונה ברנר במסגרת Aktion T4 למנהל ביה"ח Hadamar, ופיקד ישירות על רציחתם של אלפי חולים בעלי מוגבלות בתאי גזים שהותקנו בביה"ח. בשנת 1941 מדווח כי ברנר היה בין הרופאים שהוקצו ל-13f Aktion והשתתף בסלקציות של אסירים מבוכנוולד ואחר זאת בהובלתם חזרה למתקני T4 שם נרצחו באמצעות גז. ברנר חזר ללמד רדיולוגיה באוניברסיטת פרנקפורט ובמקביל המשיך לשרת ב-Röntgensturmbann SS (יחידת תקיפה רנטגנית). זו היתה מחלקת בריאות ניידת של ה-SS שביצע בדיקות סקר המוניות באמצעות פלואורוסקופיה ברנטגן שנועדו לגלות ולבצע סלקציה של אזרחים פולנים שנדבקו בשחפת, שרבים מהם נשלחו בעקבות זאת למחנות ריכוז. קיים תיעוד על מותו בקרב ב'2 במרץ 1945.

מסקנות: פרידריך ברנר הוא דוגמה מאלפת לקלינאי אקדמי מוכשר עם קריירה מבטיחה במחקר, שבאופן הדרגתי וסידרתי בחר בגישות אתיות מושחתות אותן הוציא אל הפועל והובילו לעבירות רפואיות מזעזעות. ביוגרפיה זו מדגימה את היסודות הבלתי מוסריים של המשטר הנאצי שאפשרו את הפיכתם של מרפאים מצטיינים לרוצחים חסרי רחמים.

על 'מגיפות טיפוס הבהרות בגטו ורשה (1940-1942)': עבודת הגמר בסיום לימודי הרפואה באוניברסיטת פריז, 1951, של ד"ר אלכסנדר ויסלפיש, יליד ראדום, פולין 1922

אבי עורי – הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת תל אביב וקרין עורי – סביון

עם פלישת הגרמנים לפולין ב-1939, אלכסנדר ויסלפיש בן השבע עשרה ברח עם משפחתו לברה"מ. מלבוב הרחיקו לאורל, לקזכסטן ולאסטרסון וגם הייתה תקופת עבודות כפייה במחנות סובייטים. בהמשך התגייס ליחידות פולניות בצבא הרוסי כחובש. עם סיום המלחמה ב-1945, הצליחה המשפחה לשוב ללודז' בפולין, שם החל ללמוד רפואה. אחד ממוריו היה ניצול גטו וורשה, פרופ' יעקוב פנסון (1899-1971), שמאוחר יותר התפרסם כנפרולוג מוביל בפולין. אלכסנדר היה פעיל בארגוני סטודנטים יהודים. ב-1948 החליטה משפחת ויסלפיש לעקור לפריס, אלכסנדר המשיך את לימודי הרפואה שם. עבודת הגמר שהגיש ב-1951, סקרה את מגפות הטיפוס בגטו וורשה והוא הקדיש אותה לאביו ולפרופ' פנסון. העבודה מתארת את ההיבטים של המחלה מהבחינה המעבדתית-אבחונית, האנטומו-פתולוגית, הקלינית והטיפולית. נמסרו נתונים לגבי הסיבוכים השונים ועל אחוזי התמותה. מאז עלייתו לארץ ב-1951 עם סיום לימודיו, ועד גיל שמונים וחמש, עבד כרופא נשים. בתחילה התמחה בביה"ח בלינסון, ובשנים 1952-53 עבד בקיבוצים ובמעברות. אח"כ עבד בתל אביב בבתי החולים 'הדסה' וב'הקריה'. מ-1957 החל בעבודה קהילתית בקופ"ח ובמשרד הבריאות ותרם מזמנו גם לפעילות בהר"י, במיוחד בנושא תכנון המשפחה. כגמלאי למד כסטודנט חופשי באוניברסיטת ת"א עד לא מזמן. בשנה שעברה חגגנו את יום ההולדת התשעים ותשע. אנו עדיין נהנים להאזין לסיפוריו על תולדותיו ותולדות רפואת הנשים בארץ.

קול דממה דקה: תולדות קהילות היהודים החירשים בגרמניה ופולין החל מהמאה ה-19 ועד סוף מלחמת העולם השנייה

שולמית רוזינסקי – אוניברסיטת חיפה, מרים עופר – המכללה האקדמית הגליל המערבי

מחקר זה יציג את ההיסטוריה של הקהילות היהודיות-חירשות אשר בגרמניה ובפולין לפני, במהלך ואחרי מלחמת העולם השנייה. קהילות אלו, וכן קהילות נוספות של יהודים בעלי מוגבלויות שונות, הוגדרו על ידי חוקרים שונים כבעלות 'תיוג כפול' באשר להתייחסות כלפיהם במהלך השואה ומלחמת העולם השנייה. נוסף לכך, קהילה זו הינה ייחודית משום שהמוגבלות הפיזית היוותה גורם משפיע בסיכויי השרידות, ובכלל בהתמודדות עם המאורעות סביבם. סיפורה של שואת קהילות היהודים החירשים עשויה לשמש דוגמה למחקר אודות תתי-קבוצות נוספים, ובעיקר בעלי מוגבלויות שונות.

המחקר סוקר את הרקע המדעי והתרבותי של אוכלוסיית החירשים הכללית באירופה החל מסוף המאה ה-18 ועד לתקופת מלחמת העולם השנייה. תורת האאוגניקה והאידיאולוגיה הנאצית סימנו חלק מאוכלוסיית החירשים כאוכלוסיית 'בלתי-רצויים', וכ-17,000 אזרחים גרמנים חירשים עברו עיקור כפוי במסגרת יישום חוקי טוהר הגזע הנאציים.

קהילות החירשים היהודים בגרמניה ופולין היו את שתי קהילות החירשים המשמעותיות ביותר באירופה לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה. בברלין הוקמה פנימייה אשר נחשבה למוסד המוביל לחינוך חירשים יהודים ושאהב תלמידים מכל גרמניה, ומרחבי אירופה ואף מארץ ישראל. קהילת החירשים היהודים בפולין יצרה מערכת של ארגונים מקומיים וארגון גג של כלל היהודים החירשים בפולין. ארגונים אלו שימרו ארכיון אשר נסקר לראשונה במסגרת מחקר זה.

עם פרוץ המלחמה היו כ-600 יהודים חירשים בגרמניה וכ-4,000 יהודים חירשים בפולין, רובם נספה בשואה. מעדויות של ניצולים חירשים עולים מאפיינים ייחודיים במגוון תחומים: ילדותם המוקדמת, הגירה, חירשות כגורם הפוגע בסיכויי הישרדות, חירשות כגורם לאי וודאות ונתק מהסביבה, אחוות חירשים והעדר חוש השמיעה מול עוררות חושים אחרים.

לאחר המלחמה, כמו הניצולים שאינם חירשים, נאלצו הניצולים החירשים להתמודד עם תוצאות המלחמה, הגירה, הקמת משפחותיהם, וטראומת המלחמה כפי שמשקפת בחברה זו. על אף מיעוטם, ישנם מספר פריוקטים להנצחת קהילה זו כולל אנדרטאות, יצירות אומנות, תיאטרון, ספרות ומחקר. אלו יסקרו במסגרת עבודה זו.

חשיבות המחקר בהצגה המקיפה של נושא החירשים בשואה, החל מאאוגניקה וחירשים לא יהודים, דרך קהילות החירשים ערב המלחמה, ולבסוף החירשים היהודים בשואה ולאחריה. מחקר זה הוא ראשון מסוגו ודן באוכלוסייה אשר טרם נחקרה באופן מקיף. תוצאות מחקר זה ישמשו לבניית תכניות לימוד הן לאוכלוסיית החירשים והן לאוכלוסיית התלמידים הכללית. בנוסף, מחקר זה יכול לשמש כמודל למחקרים עתידיים על תתי-אוכלוסיות, ובמיוחד אוכלוסיות של יהודים בעלי מוגבלויות בשואה.

העברת טראומת השואה לדור שני: השואה של התהליכים בישראל ובצ'כיה

אווה קלוסובה – המרכז ללימודי יהדות ע"ש קורט ואורסולה שוברט, אוניברסיטת פלצקי, אולומוץ והפקולטה למדעי הרוח, אוניברסיטת פראג, צ'כיה

המחקר בוחן את העברת טראומת השואה לדור השני של שורדי שואה באמצעות ניתוח עדויות המבוססות על שיחות וחומרי ארכיון שנאספו בצ'כיה, ישראל, גרמניה, סלובקיה, בריטניה, הולנד וארה"ב.

יסקרו הסביבה המשפחתית, קשרים עם אוכלוסייה מקומית לא-יהודית בתקופה טרם השואה, חוויות בתקופת השואה של קבוצת המשתתפים במחקר וחוויות לאחר השואה, הכוללות חוויות אנטישמיות והגירה. עיקר המחקר עוסק בהתפתחות קהילות יהודיות בצ'כוסלובקיה לאחר מלחמת העולם השנייה ובהתפתחות של שורדי שואה בישראל. נבחנו מצבים של שורדי השואה בקהילות היהודיות, השפעת השואה על בריאותם, מצבם המשפחתי, בחירות בחייהם כמו בחירת בני זוג, לימודים, עבודה והרגלים כמו אגירת מזון וחשש מאנטישמיות, חרדות וסיוטי לילה, יחסם לדת ואמונה ואסטרטגיות לניהול חייהם תחת השלטון הקומוניסטי בצ'כוסלובקיה לעומת החיים בישראל בשנותיה הראשונות, רוויות המלחמות. השאלה העיקרית של המחקר היא מה מידת ההשפעה של השואה והמצב לאחר השואה על הדור השני. המחקר מבוסס על ראיונות עם בני הדור השני של שורדי שואה (חלקם נעשו באופן מקוון בשל מגפת הקורונה), שאלונים, ספרות וחיפוש בארכיונים בצ'כיה ובישראל. נבחנו ההשפעות של השואה על יהודי צ'כיה וישראל עד היום.

נאספו סיפורי חיים של שלושים שורדי שואה וילדיהם המספקים לנו חלון להיסטוריה של השואה ביהדות צ'כיה, כאשר חלקם נשארו בארץ מוצאם לאחר השואה וחלקם עלו לארץ ישראל.

ביטויי הטראומה והאובדן בשירתו של פרימו לוי – 'בשעה לא ברורה'

יורם פינקלשטיין – המרכז הרפואי שערי צדק, אלה הולצמן – באר שבע ואליעזר ויצטום – אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

פרימו לוי, יליד טורינו (1919) וכימאי במקצועו, נמנה על קבוצת פרטיזנים שנלכדה ב־1943 על ידי המשטרה הפשיסטית בהרים בצפון איטליה. כיהודי, הוא שולח למחנה פוסולי ומשם ברכבת שהובילה לאושוויץ שש מאות וחמישים מיהודי איטליה, אשר עשרים ושלושה מהם שרדו. תחילה שרד את עבודת הפרך הגופנית ואח"כ את עבודת הכפייה במעבדה הכימית שבמפעל הגומי בוננה. אזרח איטלקי לא־יהודי, שהועסק באושוויץ, הציל את חייו כשהגניב לו מנות לחם יומיומיות. בינואר 1945 חלה ב־שָׁנִית, אושפז בבית החולים שבמחנה ובכך ניצל מצעדת המוות.

בכתיבתו תעד את חייו כאסיר. ספרו 'הזהו אדם?' הוא מרכזי בספרות השואה. כמדען, הוא דייק במילותיו. הוא המשיך לעבוד בעבודתו המדעית, אף כשזכה להכרה עולמית כסופר. שירתו, שנאספה בספר 'בשעה לא ברורה', ידועה פחות מן הפרוזה שלו ומשקפת את מבטו הייחודי אודות טבע האדם ונפלאות היקום. האכזריות האנושית לא נפלה בעיניו מאכזריותם של איתני הטבע. הניצולים היו לאו־דווקא הטובים ואולי דווקא הרעים, כבשירו 'הזבוב' אודות החי על המת, השורד במציאות חולנית, בכל תנאי וללא מעצורים. יחד עמו נלכדה הפרטיזנית ונדה מאסטרו, ששולחה עמו בקרון ונספתה באושוויץ. אליה פנה בשיר '25' בפברואר 1944' תוך תחושת האובדן הקשה שחווה במותה. משהכיר המשורר את אשתו לעתיד לוצ'יה, ביקש לעקור מליבו את דמותה של ונדה: שירו המיסטי 'המכשפה' מתייחס לתהליך נפשי קטליטי, כשהמאגיה מביאה לקתרזיס המתבטא בבכי משחרר.

רבים משיריו מביעים במובהק אובדן טראומטי וסיוטים בתר חבלתיים, כגון החיזיון של מאה אנשים חמושים הסוגרים עליו במעגל ופוסעים לקראתו באֶלֶם מוחלט כשהוא צופה בהם בזעזוע ובחוסר אונים ('הם היו מאה'). צפייה בשיירת נמלים הציפה בו כ-Flash Back את החוויה המכאיבה של טור האסירים במחנה הריכוז וגרמה לו לקטוע את שירו ('טור חום'). בשיריו חווה שוב את שנתם הטרופה של האסירים באושוויץ, הנקטעת באחת בקריאה המפחידה של פקודת ההשכמה בפולנית ('להקיץ'). בדומה לכך, תיאר שינה טרופה אשר ממנה הוא עתיד להקיץ לשמע הלמות מגפיים מסומרות ('צִפְיָה'). בשירו 'לאדולף אייכמן' הוא מאחל לצורך חמישה מיליוני לילות של נדודי שינה וסיוטים, העדיפים על הוצאתו להורג.

רבים משיריו מביעים תחושת אֶשֶׁם מורכב ו'אשמת הניצול'. שירו 'הניצול' פותח במלים 'מָאָז וְאֵלֶּךָ, בְּשָׁעָה לֹא בְּרוּחָהּ, שֶׁבַּ הַמְּכָאֹב הָזֶה'. השיר מסתיים בקריאה: 'אֵין זוֹ אֶשְׁמָתִי אִם אֲנִי חֵי וְנוֹשֶׁם וְאוֹכֵל וְשׁוֹתָה וְיֵשֶׁן וְעוֹטָה מְלֻבוֹשִׁים'. הוא אף חש נקיפות מצפון על הריגתם של שני פרטיזנים בני עשרה בידי אחיהם לנשק, בעוון גניבת תרנגולות מהכפריים שבהרים ('אפיגרף').

הוא ניחן ביכולת נדירה לדבר מגרונם של גיבורי שירתו, תוך הזדהות עמוקה עם גורלם, כגון הצדפה בה הוא מתבונן ('צִדְפֶת הַפְּיִנְיָם'). החשה כלואה בין קשוותיה וכמוהו נדונה לעבודה סזיפית: הפרשת דר כדי לצפות ולבודד את הרסיס שפגע בה. הקבלה אפשרית לתגובתו הנפשית הבתר־חבלתית, לצד האסוציאציה לכימיה של ציפויי התיל, תחומו המקצועי. בדומה, הוא מתבונן בקרחון מיוסר, הנאנק ומנסה לשווא להיחלץ מערשו הסלעי ('הקרחון'). באלגוריה אוטוביוגרפית ('גשר') הוא מתאר גשר שאושיותיו זדוניות ואפלות. הוא ניצב עליו חִיֶּמַת, בתודעתו ייאוש נורא ולכן אינו רואה את יפי הנהר, אלא שוקל לאבד עצמו לדעת. וכך התבונן אל תוך חייו, המורעלים על ידי רוע בל יתואר והשרויים בא־שקט מתמיד. בשירו 'המטלות שלא נשלמו' פנה לאלוהיו המטפוריים במכתב התפטרות מן העולם, כששנים לפני מותו בתאונה אובדנית (1987). ייתכן שהשיר מביע הסבר למעשהו: ייאוש ואובדן משמעות, שנים לאחר ששרד את אושוויץ.

'זכרונותיה של רופאה'
הַסְּכָּתִים (פּוּדְקָאסְטִים) כְּכֹלִי לְהַגְשֵׁת זְכָרוֹנוֹת כְּתוּבִים לְדוֹר הַרְבִּיעִי
יעל יקל ומתי פוקס – הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בשנת 1981 פורסם הספר 'זכרונותיה של רופאה' מאת ד"ר פרומה גורביץ ז"ל, בו מתוארים ברגישות זיכרונותיה כרופאה בעיירה בליטא לפני ובמהלך מלחמת העולם השנייה. בזיכרונות מתוארים הפרקטיקה הרפואית, המכשור וההוויה של הפעלת קליניקה של רופאת משפחה באותן שנים והקשר ההדוק עם הקהילה המקומית; תפקידיה בטיפול ובמבצעי הברחת ילדים מגטו קובנה; הקולגות שהפכו לחסידי אומות העולם תוך סיכון חייהם וחיי משפחותיהם בהסתרתם והצלת בנותיה, וגם אלו, כמו מטופלים שהצילה בעצמה בעבר, הפנו לה עורף בעת צרה.

בחלוף כ-40 שנה מפרסום הספר, החליטה הנינה של ד"ר גורביץ, השחקנית יעל יקל, להנגיש ולהתאים את הספר לדור הרביעי כדי שפיסת ההיסטוריה הרפואית, היהודית, והאנושית החשובה הזו, לא תיעלם עם עותקיו האחרונים של הספר. ההתאמה בוצעה על ידי הפיכת הספר לסדרה של הַסְּכָּתִים שיעל יקל הקליטה בקולה וערכה באולפן. הַסְּכָּתִים הוא סדרה של קטעי שמע מוקלטים המועלים לרשת האינטרנט וניתנים להאזנה בסטרימינג או להורדה למכשיר. ההנגשה התאפשרה ע"י העלאת סדרת ההסככים בכל אפליקציות ההאזנה והספרים המוקלטים ברשת שזמינים תמיד וללא עלות. ההסככים מעוררים עניין וזוכים כיום למאזינים רבים בארץ ובעולם. ניתן להאזין לקדימון של ההסכת בקישור <https://youtu.be/ymZZtVAP4J4> זה

ההקלטות הגיעו גם אל ד"ר מתי פוקס, רכז תכנית לימודי 'רפואה ושואה' באוניברסיטת בן גוריון, שזיהה בהן פוטנציאל ייחודי ללמידה חווייתית ומשמעותית עבור סטודנטים לרפואה ואף לרופאים במסגרת לימודי המשך. לאחר עריכה ייעודית של קטעים נבחרים מתוך ההסככים וחיבור שאלות מנחות המעודדות לחשיבה רפלקטיבית בכתב, נוצרה יחידת הוראה בנושא מערך שירותי הרפואה היהודית בגטאות. בכנס יוצגו קטעים מתוך ההסכת ויחידת ההוראה שפותחה בעקבותיה. כמו כן נדון אודות דילמות שעומדות בפני אומנית ויוצרת בבואה להפוך זיכרון לאישי, שלא ממקור ראשון. נבחן האם ישנם גבולות חינוכיים ואומנותיים בניסיון לחדש בעידן הדמדומים של עדות ממקור ראשון אודות השואה.

'הרפואה ומקצועות הבריאות בשואה ולאחריה'
קורס MOOC הנועד לפיתוח זהות מקצועית ואישית המבוססת על לקחי הרפואה בשואה
שמואל רייס, מיכל רמות, מיכאל ביגל ואלכס גורל – הפקולטה לרפואה, האוניברסיטה
העברית בירושלים

הקורס 'רפואה ומקצועות הבריאות בשואה ולאחריה' עוסק בצד האפל והמואר של הרפואה ומקצועות הבריאות בשואה, והמשמעות של תקופה זו היום. הן עבור אנשי מקצועות הבריאות, הן עבור אנשי מקצוע המתמודדים עם שאלות של ערכים, מוסר ואתיקה, והן לקהל הסטודנטים הרחב.

באוקטובר 2020 הושלמה הפקתו של הקורס 'רפואה ומקצועות הבריאות בשואה ולאחריה' ונפתח לכלל הסטודנטים באוניברסיטה העברית כקורס כללי מקוון א-סינכרוני. בגרסת הפיילוט למדו מאה וחמישה סטודנטים. כשליש מתוכם סטודנטים לרפואה ושני שלישי מדיסציפלינות שונות. גרסת הפיילוט כללה שבע יחידות הוראה א-סינכרוניות ושני מפגשים פרונטאליים בזום. באפריל 2022 הקורס יפתח לציבור הרחב באתר 'קמפוס' ובאוקטובר 2022 יפתח בשפה האנגלית לקהלים בינ"ל על גבי פלטפורמת EDX.

תכני הקורס נעים תמידית על ציר הזמן, ומקשרים באופן תמידי בין אירועי השואה להווה ולעתיד. כל השיעורים בנויים מהרצאות מצולמות של מגוון מרצים מומחים מהארץ ומחו"ל, שאלות הבנה ויישום של החומר, דיונים בנושאים רלוונטיים ומשימות לצורך מתן הערכה מעצבת.

הבחירה בהוראת הקורס כקורס מקוון א-סינכרוני, נועדה לשפר ולשדרג את הלמידה ולהשיג למידה משמעותית ואפקטיבית. כדי להעצים אף יותר את חוויית הלמידה שולבו בתוך הסרטונים תמונות, סרטים דוקומנטריים וסרטים עלילתיים, כשעל הפקת הסרטונים ניצח במאי מומחה, ד"ר מיכאל ביגל. שילוב החומרים הארכיוניים בסרטוני הקורס והחוויה הריאליסטית (הקשה לצפייה לעיתים) יצרה מעורבות רגשית מרובת רבדים אצל התלמידים. את עיבוד החוויה והבעת הרגשות אפשרנו באמצעות שימוש בפורום הקורס. כך הצלחנו להשיג גם למידה קהילתית שיתופית וגם דיון מרתק בתכני הקורס.

במשימות המעצבות הסטודנטים נדרשו לתת דוגמאות לדילמות מוסריות מחייהם, לתת דעתם על רעיונות ודעות שהוצגו בסרטונים ולהתמודד עם שאלות קשות כגון: מה היית אתה עושה אם... בהרצאתנו נפרט את תכני הקורס, נציג את המרצים ומגוון ההרצאות, נציג את פרשנותם המופלאה של הסטודנטים לנושאי הקורס ומה הם מתעתדים לקחת אתם הלאה לחייהם המקצועיים והאישיים.

נציג גם תוצאות שאלונים שנשלחו לסטודנטים לפני ואחרי הקורס, בהם מצאנו שתכני הלימוד חידדו אצל הלומדים את הצורך לבטא התנגדות במקרי קיצון, את המודעות לסיכון בשימוש בכוח ואת ההתמודדות עם דילמות אתיות בחיים. אנו סוברים שחובה על כל סטודנט בתחום הבריאות ללמוד את התנהלות הרפואה והרופאים בעת השואה (רייס 2020), וכן על כל סטודנט מכל דיסציפלינה, להיחשף לצד האפל והגורא ולצידה המואר, וליישם את הלקחים מלמידה זו במניעה לשימוש לרעה בכוח ובעיצוב מצפון וזהות מקצועית.

מתוך משוב הסטודנטים על הקורס:

"הסיפורים על הרופאים היהודיים בשואה היו לי השראה ומודל לחיקוי למקצועיות, אנושיות, תושייה, אלטראיזם וגבורה."

"הבנתי שבתור דור שלישי לשואה ממש לא ידעתי מספיק ואני שמחה מאוד שלקחתי את הקורס הזה, החכמתי. זה הקורס הכי מוצלח שלקחתי בתואר ואני כבר בסופו, תודה על הזכות."

דוגמאות לסרטונים מהקורס:

אתיקה רפואית בגרמניה הנאצית - חלק א' (מתוך שלושה חלקים) – ד"ר טסה שלוש: <https://youtu.be/gzwbSjNFwXg>

אטלס פרינקיפוק ופרוטוקול יונה – ד"ר מאדי אל חאג': <https://youtu.be/gR4ff4Yk3nI>

שחרור ברגן בלזן – מרצה פרופ' שמואל רייס: <https://youtu.be/XMuIAOhHmeo>

ועדת הנצט על רפואה ושואה – דיווח עדכון

שמואל רייס – הפקולטה לרפואה של האוניברסיטה העברית בירושלים ושירותי בריאות כללית מחוז חיפה וגליל מערבי, טסה שלוש – הפקולטה לרפואה של הטכניון, מתי פוקס – הפקולטה לרפואה אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, איתן לה-פיקאר – האוניברסיטה העברית בירושלים והמועצה הלאומית לביו־אתיקה, שני לבני – הפקולטה לרפואה אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, מרים עופר – המכללה האקדמית גליל מערבי, אבי עורי – הפקולטה לרפואה אוניברסיטת תל אביב, אמיר טייכר – המחלקה להיסטוריה אוניברסיטת תל אביב

ועדת הנצט על רפואה ושואה הוקמה ב־27 בינואר 2021 ונמצאת כעת בשנת העבודה השנייה שלה. מטרת הוועדה היא פרסום תכנית מקיפה ללימוד רפואה ושואה. במקביל להקמת הוועדה חלה עלייה בעניין העולמי בתחום רפואה ושואה, ואוניברסיטאות רבות מקדמות את ההוראה והחינוך של רפואה ושואה.

הוועדה הוציאה טיוטה ראשונה שכעת נמצאת בשלבי עריכה מתקדמים. הדוח מורכב מסקירה היסטורית של התחום, ההשלכות הרבות של התחום ותוכנית להטמעת קורס רפואה ושואה בכל בתי הספר למקצועות הרפואה והבריאות בעולם. הוועדה פיתחה תכנית חדשנית ליישום המסקנות שלה. עקרונות התכנית מבוססים על הכנסת לימודי ההיסטוריה הרלבנטית לצורך הקניית חינוך אתי וקוד מוסרי לעוסקים ברפואה ובמקצועות בריאות. תכנית זו מכילה היבטים של ביואתיקה, לימוד טרנספורמטיבי בחינוך רפואי, תכנים פדגוגיים וכלים למשוב והערכה. סיכום התוכנית בוצע בפגישה של הוועדה בירושלים באפריל 2022. בכנס הנוכחי נציג את מסקנות הוועדה, התוצרים, אתר האינטרנט של הוועדה ותוכניות להמשך.

הטיהור הגדול של הספרות הרפואית מקרה בוחן על טיהור הכינוי של מחלת האלרבורדן-שפאץ מכתבי עת רפואיים

בנדיקט מונזר – בית הספר לרפואה בינלאומית אוניברסיטת בן-גוריון בנגב;
מתי פוקס – מרכז יעקבוביץ לאתיקה רפואית יהודית, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

הרופא: שמעי, היא מדברת! הנני רושם לי את דבריה בכדי להיטיב ולהעלותם על זכרוני שוב.
ליידי מקבת: סור קתם ארו! סור! הריני מצוה - אחת שתים! הגיעה השעה לעשות.
ויליאם שייקספיר, קקבת, תרגום שאול טשרניחובסקי

רקע: בעשור החולף הלכה והשתרשה תופעת 'טיהור' הספרות הרפואית משמותיהם של רופאים נאצים אשר מחלות וסינדרומים נקראו על שם בעקבות תרומתם להבנת ותיאור מחלות אלו. מה הן ההשלכות של תופעה זו? כיצד היא נראית בפועל בספרות הרפואית ומה המחיר שאנו עלולים לשלם עבור מעשה זה של טיהור הלקסיקון הרפואי מאזכור רופאים מצטיינים אקדמית שסרחו לתהומות אתיים וביצעו פשעים מחרידים נגד האנושות.

שיטות: בהמשך לעבודתו של Ziedlman (2012) ביצענו חיפוש MEDLINE (2010-2019) למאמרים בשפה האנגלית עם מילות מפתח והרחבה אוטומטית לכלול Hallervorden-Spatz disease/ syndrome Pantothenate Kinase neurodegeneration and Neurodegeneration with brain iron accumulation. מצאנו 228 מאמרים והגדרנו אותם כ'מטוהרים', 'מוכתמים' או 'מלוכלכים', בהתבסס על השימוש בכינוי חדש נקי, שימוש מסויג בכינוי הנאצי ושימוש לא מסויג בכינוי הנאצי. ניתוח סטטיסטי ראשוני מראה שכתבי העת בעלי גורם ההשפעה (Impact Factor) גבוה למעשה [ממוצע 4.6, 0.3-30.1] 'טוהרו' ביעילות, וכתבי עת בעלי השפעה נמוכה יותר היו 'מוכתמים' [ממוצע 3.4, 0.1-9.4] או 'מלוכלכים' [ממוצע 2.7, 0.2-10].

מסקנות: "Rein ist fein" (נקי זה נחמד) קרא שלט באושוויץ. סימן היכר אנתרופולוגי של הנאציזם היה אובססיה לניקיון. הניקוי היעיל של הספרות הרפואית מכל זכר להתנהגות לא הולמת מקצועית מסיר מנגנון חשוב לעורר את סקרנותם וזיכרונם של רופאים כדי להזכיר להם שהם אינם חסינים מכשלים מוסרים, ללא קשר למעמדם המקצועי וכמו כן לפוטנציאל הטמון במקצוע הרפואה לא רק לרפא אלא גם לגרום נזק רב לבני אדם.

מודלים של אמפתיה אלימה במהלך מבצע האותונסיה

דוד דויטש – בית הספר המרכזי להוראת השואה, יד ושם ואוניברסיטת חיפה

על פי רוב, אמפתיה בכלל ואמפתיה רפואית בפרט נתפסות כרגש בעל ערך חיובי באינטראקציה בין הסובייקט לזולת. במאמר זה בכוונתי לחשוב מחדש על המושג אמפתיה רפואית באמצעות ניתוח טקסטים ועדויות שנמסרו על ידי צוותי רפואה - אחיות ורופאים במהלך מבצע האותונסיה הנאצי. המאמר בוחן את סל המוטיבציות של צוותי רפואה אלו ובהם את מקומו של הרכיב האמפתי. הגישה האקדמית המסורתית רואה בטיעון האמפתי מס שפתיים או אסטרטגיית הגנה של צוותי הרפואה ועל כן נמנעה מלדון בסוגיית הנוגעת לקשר שבין אמפתיה ואלימות רפואית ממוסדת. המאמר עוקב אחר ארבעה מודלים של אלימות אמפטית-רפואית במהלך מבצע האותונסיה: אמפתיה ליברלית, אמפתיה לאומית, אמפתיה מטשטשת ואמפתיה הפוכה. מודלים אלו מראים כיצד נעשה שימוש במושג האמפתיה כרעיון מתווך המצדיק את האלימות ומייצר עבודה מסגרת מוסרית רפואית אפילו כשמדובר ברצח המוני של מטופלים.

מלחמה ומרחב (1934-1949): הצעת מונקו והמשפט הומניטרי בעת מלחמה

איתן לה־פיקאר – האוניברסיטה העברית בירושלים והמועצה הלאומית לביו־אתיקה

לאור המצב באוקראינה אי אפשר שלא להיזכר שמחברי שניים מהמושגים העיקריים של המשפט ההומניטרי הבינלאומי נולדו בלביב, למברג של פעם - רפאל למקין שהטביע את המושג של ג'נוסייד/ רצח־עם והרסט לאוטרפכט את זה של פשע נגד האנושות. לאור אותה אקטואליה מחרידה ברצוני להזכיר כאן את תפקיד קבוצה של רופאים בכינון חלקים לא פחות חשובים של המשפט ההומניטרי הבינלאומי. זוהי קבוצה בינלאומית של רופאים צבאיים שאחרי מלחמת העולם הראשונה החלו להיפגש מידי שנה כדי לבדוק מה ניתן לעשות לא בכדי למנוע חזרה של מלחמות כי אם בכדי להקל על סבלם של ה'לא מעורבים' - החיילים הפצועים והאוכלוסייה האזרחית. אחד מרעיונותיהם היה להגדיר מחדש את המרחב בעת מלחמה תוך כדי שימוש במושגים עתיקי ימין כגון 'ערי־מקלט' ולפעמים גם המצאות מושגים חדשים כמו פרוזדור הומניטרי. מושגים אלה מצאו את דרכם ב־1949 בחלק מאמנות ג'נבה המהוות את הבסיס של המשפט ההומניטרי הבינלאומי. עם זאת, וזוהי הנקודה ההיסטורית שאולי כדאי להזכיר בעיתות אפלות כמו אלו שבהן אנו שרויים כרגע, מבלי להתערבות של המעמד הפוליטי בחברה ייתכן שכל זה היה עוד בגדר רעיונות גרידא ללא אחיזה במציאות.

נביא לדיון חלקים מאמנות ג'נבה הרלוונטיות וכן מקורות מהנסיכות של מונקו ששימשה אז (1934) כקטליזטור לקבוצה זו של רופאים. כמו כן, ניקח בחשבון התייחסויות בנות זמננו אשר התפרסמו לאחרונה בעקבות המלחמה באוקראינה.

אתיקה רפואית והמלחמה באוקראינה

שמואל רייס – הפקולטה לרפואה, האוניברסיטה העברית בירושלים ושירותי בריאות כללית, מחוז חיפה וגליל מערבי

אמנת ג'נבה הגדירה התנהלות מדינות במצב מלחמה כולל הימנעות מפגיעה באזרחים, חוקי הטיפול בשבויים ואי שימוש בכלי נשק מסוימים. גם לגבי הסיוע הרפואי בעת מלחמה מקובלים כללים כמו: ניטרליות אנשי רפואה (אין לתקוף מתקנים וכלי רכב שאמונים על סיוע רפואי), יש לטפל בכל נפגע (גם אם הוא שייד לאויב) וכיו"ב. במלחמת רוסיה-אוקראינה בולטת חריגה בוטה מכללים אלה. פגיעה באזרחים, התעללות, אונס ורצח של בלתי מעורבים, ביזה, התעלמות מסיכונים סביבתיים (צ'רנוביל) מדווחים בהרחבה כחלק מההתנהלות הרוסית. הרוסים גם פוגעים בבתי חולים ואנשי בריאות ואינם מאפשרים לעיתים פינוי בלתי מעורבים מאזורי הלחימה. אין דיווחים על טיפול רפואי שמעניקים אנשי חיל הרפואה הרוסי לאזרחי וחיילי אוקראינה, כולל שבויים. קיימים דיווחים על התנהגות ראויה של אנשי הרפואה האוקראינים כלפי שבויים רוסיים פצועים. אין גם דיווחים על התנהלות הצבאות בנושאי סיוע רפואי לגייסות ולאזרחים אשר נתונים באש צולבת ולמידה שמאפשרים למערכת הרפואית האזרחית לתפקד. לכן, נסקור את המקובל בדיני המלחמה והסיוע הרפואי בה ונשווה ככל שניתן למתרחש בפועל. אחריותנו כאנשי בריאות, כישראלים וכיהודים לסייע ככל שניתן, לנקוט עמדה אשר שוללת ומגנה פגיעות מוסריות ואתיות, לעקוב, לנסות למנוע, ולוודא דיווח וטיפול אחרי מעשי הרג המוני ופשעי מלחמה. מניעה וטיפול במעשי הרג המוני ופשעי מלחמה הוא חובה מוסרית של כל איש רפואה באשר הוא.

Medical ethics and the war in Ukraine

Shmuel Reis – Faculty of Medicine, The Hebrew University, Jerusalem & Clalit
Health Services, Haifa and Western Galilee District

The Geneva Convention defined rules of engagement in armed conflicts including avoiding harm to uninvolved civilians, prisoners of war care and avoidance of certain weapons. Wartime medical assistance was also included with neutrality of health personnel (no attack on healthcare installations, vehicles and personnel), care for all casualties (even if belonging to the enemy) and more. The Russia invasion of Ukraine is notorious for a marked infringement of these agreements. Civilians are often targeted, not only by random shelling but also through torture, rape and murder, disregard to environmental hazards (Chernobyl), according to existing reports. The Russians have attacked hospitals and health professionals and they block civilian evacuation from areas under fire. There is no reporting of how the Russian army is caring for enemy casualties, with scant reports of the Ukrainians providing such care. We will, thus, report what are the convention rules and compare as much as possible with the reality on the ground. Our duty, as health professionals, Israelis and Jews is to assist as much as possible, make a stand that condemns and negates ethical and moral transgressions, and monitor, prevent and assure reporting and care of mass atrocities and war crimes.

War and Space (1934-1949):
The Monaco draft and humanitarian law in war time

Etienne Lepicard – The Hebrew University in Jerusalem
& The National Council of Bio-Ethics

In light of the situation in Ukraine, it is impossible not to remember that the authors of two of the main concepts of International Humanitarian Law (IHL) were born in Lviv, also known as Lemberg – Rafael Lemkin who coined the concept of Genocide, and Herst Lauterpacht that of Crime against humanity. In light of the dreadful present days' news, I would reconstruct here the role a group of physicians played in establishing some other but no less important parts of IHL. This was a group of military doctors coming from thirteen different nations, who began to meet every year after the First World War in order to examine what can be done not to completely prevent wars, but to alleviate the suffering of the 'uninvolved' – such as the wounded soldiers and the civilian population. One of their ideas was to redistribute the space in time of war, sometimes using very ancient concepts such as 'cities of refuge' and sometimes inventing new concepts like humanitarian corridors. These concepts found their way in 1949 into part of the Geneva Conventions, which form the basis of IHL. However, and this is the historical point that might be worth mentioning in dark times like the ones we are in at the moment, without the intervention of the politicians within society all may have remained just good ideas without a grip on reality.

I will discuss parts of the relevant Geneva Conventions as well as sources from the Monaco Principality, which then (1934) served as a catalyst for this group of physicians. We will also take into account contemporary debates that were recently published following the start of war in Ukraine.

Models of Empathic Violence in Nazi Euthanasia

David Deutsch – International Society for Horticultural Science, Yad Vashem & Haifa University

Empathy and furthermore medical empathy is commonly linked constructive feelings and usually perceived as normatively desirable outlook toward the other. In this paper I wish to rethink medical empathy through a discourse analysis of Nazi euthanasia medical staffs' motivational testimonies. Despite the traditional academic perception excluding the possibility of empathic genocidal rhetoric I argue that genocidal violence is within the linguistic possibilities the concept of empathy can in hold and even generate. Four models of empathic genocidal rhetoric are depicted all of which share the same tendency wherein Nazi euthanasia killings are conceptualized and justified through a viewpoint of medical empathy.

The Great Purge of Medical Literature: A Case Report on the Cleansing of Hallervorden-Spatz Disease from Medical Journals

Benedikt Munzar – Medical School for International Health, Ben-Gurion University
of the Negev

Matthew Fox – Jakobovits Center for Jewish Medical Ethics, Ben-Gurion University
of the Negev

Doctor: Hark! she speaks: I will write down what comes from her, to satisfy my remembrance strongly.

Lady Macbeth: Out, damned spot! Out, I say! ... One, two, why, 'tis time to do it.

Macbeth, William Shakespeare

Background: The past decade has seen further 'cleansing' of medical literature by purging the names of Nazi doctors for whom a disease or syndrome has been named in recognition of their contribution to the understanding of these diseases. What are the consequences of this phenomenon? How does it appear in practice in the medical literature? What price may we be paying for this purging from the medical lexicon academically outstanding physicians who betrayed their hypocritical oath and committed horrific crimes against humanity?

Methods: Following up on the work of Ziedlman (2012) we did a MEDLINE search (2010-2019) for English-language articles with keywords Hallervorden-Spatz disease/syndrome, autoexploded to include pantothenate kinase-associated neurodegeneration and neurodegeneration with brain iron accumulation. We found 228 articles and defined them as either 'cleansed', 'stained' or 'soiled', based on use of a 'cleansed' new eponym, qualified use of the Nazi eponym, and unqualified use of the Nazi eponym. Initial statistical analysis demonstrates that the higher impact factor (IF) journals [avg 4.6, 30.1-0.3] were effectively cleansed and lower impact journals were more likely to be 'stained' [avg 3.4, 9.4-0.1] or 'soiled' [avg 2.7, 10-0.2].

Conclusion: "Rein ist fein" (Clean is nice) read a sign in Auschwitz. An anthropologic hallmark of Nazism was an obsession with cleanliness. The effective cleansing of the medical literature of any trace of professional misconduct removes a critical mnemonic device to remind physicians of their fallibility, irrespective of professional standing and the inherent potential and power of medicine not just to heal but also to cause harm.

The Lancet Commission on medicine and the Holocaust – a progress report

Shmuel Reis – Faculty of Medicine, Hebrew University

Tessa Chelouche – Rappaport Faculty of Medicine, Technion Institute

Matthew Fox – Goldman School of Medicine, Ben-Gurion University of the Negev

Etienne Lopicard – Faculty of Medicine, Hebrew University

Shani Levany – Goldman School of Medicine, Ben-Gurion University of the Negev

Miriam Offer – Holocaust Studies Program, Western Galilee College

Avi Ohry – Faculty of Medicine, Tel Aviv University

Amir Teicher – Department of History, Tel Aviv University

The Lancet Commission on Medicine and the Holocaust was launched on Jan 27 2021 and is now in the second year of work with the goal of publishing a report on Medicine and the Holocaust (MDTH) state-of-the-art instruction. Parallel to the work of the Commission there has been an unprecedented global interest on the topic and many international academic activities have resulted, and are still evolving, to promote education in this field. A draft report has been produced and is currently under review. The report is comprised of a carefully vetted evidence-based history of the field, its multiple implications and a roadmap for the implementation of MDTH instruction for all health professions learners globally. The Commission developed an innovative paradigm to frame its conclusions. It proposes a History Informed Professional Identity Formation as a basis for the moral education of the health professional. This paradigm is comprised of an updated and expanded view of relevant Bioethics, a medical education vision that sees transformative learning as its ultimate goal, as well as elaborated curricula, pedagogies and assessment methods. The paradigm and report are planned to be consolidated in a Commission meeting in Jerusalem in April 2022. At the conference we will present a brief overview of the Commission's deliverables, introduce the Commission's website and describe future plans.

Medicine and health professions during and beyond the Holocaust – a MOOC aimed at professional Identity Formation

Shmuel Reis, Michal Ramot, Michael Beigel, Alex Goral - Faculty of Medicine, The Hebrew University

The MOOC (Massive Open On-Line Course) "Medicine and health professions during and beyond the Holocaust" is based on two decades of instruction in Israeli medical and nursing schools, especially the Hebrew University Faculty of Medicine in Jerusalem, examines this unique case study of the submission of a scientific and medical establishment to murder and extermination in Nazi Germany especially concerning the ultimate issue: was this collusion specific to one instance in time and location, or whether what happened in this "other planet" may happen again on this planet.

This MOOC will address pertinent foundational questions in a unique gestalt and exceptional added value:

1. Conscience and prevention of professional abuse of Power
2. Professional and personal identity formation
3. Fostering compassion, empathy and overcoming bias:
4. The basis of contemporary bioethics
5. The development of moral resilience

The MOOC pilot was conducted with 105 Hebrew University students in the first semester of the current academic year with outstanding feedback and is available as of April 28 2022 to all Israeli students through the Campus platform.

"Memories of a Doctor"

Using Podcasts to facilitate fourth generation access to Holocaust mémoires

Yael Yekel, Matthew Fox – Jakobovits Center for Jewish Medical Ethics, Ben-Gurion University of the Negev

"Memories of a Doctor", a personal memoir by Dr. Fruma Gurwitz was first published in 1981. Dr. Gurwitz compassionately describes her first-hand account of life as a doctor in a Lithuanian town before and during World War II. She sheds light on the common practices, tools and instruments, and close community ties which were part and parcel of operating a clinic in days past. Poignant accounts are presented of the unprecedented evolving roles of a physician in the Ghetto: from treating patients with everyday illness to anesthetizing and smuggling toddlers out of Kovno Ghetto. Heartrending recollections of colleagues that had earned the honorific title of 'Righteous Among the Nations' by risking their own lives and families helping to hide and save her daughters, as well as those colleagues who turned their backs on her when she needed them most.

About 40 years after the book was first published, Dr. Gurwitz's great-granddaughter, actress Yael Yekel, decided to record the book in her own voice adaptation, to facilitate its access to the fourth generation. In so doing she hoped the memoir would not be lost with its last printed copies. The recordings have been made available to the public as a series of podcast chapters, on all popular audio platforms free of charge in perpetuity. The recordings have been received with a lot of interest and many downloads from listeners around the world. A trailer audio clip is available on this link: <https://youtu.be/ymZZtVAP4J4>

The recorded version of "The Memories of a Doctor" also gained the attention of Dr. Matt Fox, director of the "Medicine & Holocaust" program at Ben-Gurion University, who recognized an innovative and experiential teaching opportunity in the audiobook – for both medical students and physicians. Dr. Fox has created a teaching module making use of specific segments of the recordings which serve as a testimonial combined with guiding questions that facilitate written reflective responses on the unique role of the Jewish medical services in the Ghetto's.

In our lecture we will present parts of the audiobook, parts of the teaching module and illustrative student responses. We will discuss dilemmas and challenges faced by an actor when performing another person's memoir and personalizing them. We contemplate the educational as well as artistic boundaries that need to be maintained in the process of contemporizing and modernizing first-hand testimonies and mémoires from the Holocaust.

He was gifted to speak in his protagonists' voice, while deeply empathizing with their fate. The meleagrina that feels entrapped within its valves and doomed, like him, to Sisyphean work: secretion of 'tears, mother-of-pearl and pearl' to coat and isolate the injurious splinter: a possible association to his post-traumatic stress disorder, as well as to the chemistry of wire coatings, his professional field ('Meleagrina'). Similarly, he watched a tormented glacier, trying futilely to turn over in its bed of stone ('The Glacier'). In an autobiographical allegory, the poet stood alive-dead on a bridge, which was based on malicious foundations. Unable to see the beauty of the river, he had suicidal thoughts with dreadful despair. Thus, he reassessed his life, poisoned by indescribable evil and immersed in constant restlessness ('The Bridge'). He addressed a resignation letter from the world to his metaphorical Lord, expressing despair and loss of meaning ('Unfinished Business', 1984). Primo Levi wrote this poem four decades after surviving Auschwitz and 26 months before his death in a suicidal accident (1987).

Expressions of trauma and loss in Primo Levi's poetry – 'At an uncertain hour'

Yoram Finkelstein – Shaare Zedek Medical Center

Ella Holtzman – Specialist and Instructor in Rehabilitative Psychology
and Neuropsychology, Beer Sheva

Eliezer Witztum – Ben-Gurion University of the Negev

Primo Levi, a Jewish native of Turin (1919) and chemist by profession, was a partisan. He was captured in 1943 by the Italian fascist police, detained in Fossoli camp and expelled to Auschwitz in a transport of 650 Italian Jews, 23 of whom survived. He survived the forced labour in Buna-Auschwitz concentration camp. A Gentile Italian, civilian employee in Buna saved his life by daily smuggling of bread to him.

His writing documented his life as a prisoner. Being a scientist, he was precise in his wording. The book 'Is This a Man?' is crucial to the Holocaust literature. His poetry book 'At an Uncertain Hour' is less known than his prose and reflects his unique perspective on human nature and the wonders of the universe. He believed that human cruelty is not inferior to the cruelty of the elements. The survivors were not the good ones and maybe even the bad ones, living on the dead in morbid reality ('The fly').

Wanda Maestro, a woman partisan with whom he was captured and sent to Auschwitz, did not survive. He referred to her in the poem 'February 25, 1944' while feeling the heavy loss that he experienced in her death. When he met his future wife Lucia, he sought to uproot Wanda's memory from his heart: his poem 'The Witch' introduces a catalytic mental process, in which magic leads to catharsis expressed in liberating weeping.

His poems clearly express traumatic loss and post-traumatic nightmares, such as the vision of a hundred armed people closing in on him and stepping towards him in utter silence while watching them in helplessness ('They Were a Hundred'). Watching a swarm of ants flooded him as a flashback to the painful recall of a swarm of prisoners ('Brown Swarm'). He depicted the troubled sleep of the prisoners, which was interrupted at once by the frightening wake-up command in Polish ('Get Up'). Similarly, he described restless sleep from which he would wake up at the familiar clang of iron feet ('Wait'). His poem 'For Adolf Eichmann' wished the archenemy five million nights of insomnia and nightmares, preferring to his execution.

Many poems express a complex sense of 'the survivor's guilt'. His poem 'The Survivor' opens with: "Since then, at an uncertain hour, that agony returns", and ends with the exclaim: "It's not my fault if I live and breathe and eat and drink and sleep and put on clothes." He also expressed remorse for the killing of two teenage partisans by their brothers in arms, for stealing chickens from the peasants ('Epitaph').

Transfer of Trauma From the Holocaust to the Second Generation Survivors: Comparison of Development in Czechoslovakia and Israel

Eva Kalousová – Kurt and Ursula Schubert Center for Jewish Studies, Faculty of Arts,
Palacký University Olomouc & Faculty of Humanities, Charles University Prague,
Czech Republic

The paper will examine transfer of trauma from the holocaust to the second generation of survivors based on analysis of oral history testimonies and archival materials carried out in the Czech Republic, Israel, Germany, Slovakia, Britain, Netherlands, and USA. It will look at the family environment, conditions and relations with non-Jewish majority the survivors and their relatives lived in before the Shoah, then briefly outline the War War II experience of the sample group of survivors and their post-war experience with antisemitism and migration. The core of the paper will analyze the development of the postwar Jewish communities in Czechoslovakia and the experience of the survivors in the new State of Israel: the status of the survivors in the Jewish communities and majority society, the impact of the Holocaust on their health, families, life decisions like choice of life partners, studies, finding jobs, habits like hiding food, fear of antisemitism, or neo-Nazis, fear of loss of their children, nightmares, loss or keeping of religious faith, and survival strategies how to manage everyday life in Communist regime Czechoslovakia/ Israel with its wars every decade. This all had (or did not have?) naturally impact on the generation of children of the holocaust and my research is examining if and in what ways the life of the second generation was influenced by the war and post-war experience of their parents. The study is based on interviews with second generation survivors, literature, partly online interviews due to the Covid limitations of travelling, questionnaires, and archival research in the Czech Republic and Israel. The mosaic of life stories of 30 survivors and their children gives us information to provide a probe to the history of the Holocaust of Czech Jews, those who remained in their country of origin and those who made Aliya and settled in Israel. Also, we evaluate impact of the Holocaust on the lives of individuals, families and Jewish communities in Czechoslovakia (Czech Republic) and Israel both in the past decades and today. Last but not least the paper provides insight into what tragic effect Holocaust had on Czechoslovak/Czech and Israeli societies.

The Sound of Silence: The Untold Story of the Jewish Deaf in Germany and Poland on the Eve of, During, and After the Holocaust

Shulamit Rosinsky – Haifa University

Miriam Offer – Western Galilee College

This study will present the history of the deaf-Jewish communities in Germany and Poland before, during and after World War II. These communities, as well as other communities of Jews with various disabilities, have previously been categorized as being "doubly cursed" as to their treatment during the Holocaust. In addition, the Deaf community is unique in that the physical disability was an influential factor in the chances of survival, and in general management of the events around them.

This study reviews the scientific and cultural background of the general deaf population from the end of the 18th century until World War II. Through implementation of Eugenics, the Nazis marked part of the deaf population as 'undesirable', and some 17,000 deaf German citizens underwent forced sterilization as part of the Nazi racial laws. The Jewish Deaf in Germany and Poland were two of the most influential communities of Jewish Deaf before the outbreak of World War II. In Berlin a boarding school was established, which was considered the premier institution for the education of deaf Jews and drew students from all over Germany, Europe and even from the Land of Israel. The Jewish Deaf Community in Poland was arranged by local organizations and an umbrella organization of all deaf Jews in Poland. These organizations maintained an archive that for the first time was researched for this study.

At the outbreak of the war there were about 600 deaf Jews in Germany and about 4,000 deaf Jews in Poland. Most of them perished in the Holocaust. Testimonies of survivors demonstrate special characteristics in a variety of areas: their early childhood, immigration, deafness as a factor that impairs the chances of survival, deafness as a cause of uncertainty and disconnection from the environment, deaf brotherhood, and others. After the war, the deaf survivors had to deal with the consequences of the war, immigration, the establishment of their families, and the trauma of the war as reflected in the second generation.

The importance of the research is the systematic presentation of the deaf in the Holocaust, starting with eugenics and non-Jewish deaf people, through the deaf communities on the eve of the war, and finally the Jewish deaf in the Holocaust. This study is one of the first to research this population that has not yet been extensively researched. This study will be used to build educational programs for both the deaf population and the hearing. In addition, this study can serve as a model for future Holocaust studies on sub-populations, especially populations of Jews with disabilities

**Dr. Alexander Wajselfisz's MD Thesis: "Les Epidemies de Typhus
Exanthematicus dans le Ghetto de Varsovie (1940-1942).
These pour le Doctorat en Medecine, Faculte de Medecine de Paris, 1951"**

Avi Ohry – Faculty of medicine, Tel-Aviv University
Karin Ohry – Savion

When the Germans invaded Poland in 1939, 17-year old Alexander Wajselfisz fled with his family to the USSR. They went from Lwow to the Ural, Kazakhstan and Astrakhan. There was also a period of hard labor in Soviet camps. Then he volunteered and served in Polish units of the Russian army. At the end of the war in 1945, the Wajselfisz family managed to reach Lodz in Poland, where he started to study medicine. One of his teachers was a Warsaw Ghetto survivor, Professor Jakub Penson (1899-1971), who later became a famous nephrologist in Poland. Alexander was an active member of Jewish student organizations. In 1948 the Wajselfisz family left for Paris and there he continued his medical studies. This thesis, submitted in 1951, reviewed the typhus epidemics within the Warsaw Ghetto, and he dedicated it to his father and to Penson. The thesis describes many aspects of typhus: laboratory results, diagnosis, anatomy, pathology, clinical course and treatment. It also included data on different complications and mortality rates. Since his Aliyah to Israel in 1951 after completing his studies and until the age of 85, he worked as gynecologist. He first specialized at Beilinson Hospital, then in 1952-1953 worked in kibbutzim and new immigrant camps. Then he moved to Hadassah and Hakiria Hospitals in Tel Aviv. From 1957, he worked in the community for the sick funds, for the Ministry of Health, and was active within the Israel Medical Association, especially on the subject of family planning. Once pensioned, he became a free student in humanities at Tel Aviv University, until recently. Last year, we celebrated his 99th birthday. We still enjoy hearing him talk about his life and the history of gynecology in Israel.

A Nazi Physician's Transformative Career Journey from Academic Medicine to Medicalized Murder

Raphael Nowak – Medical School for International Health; Ben-Gurion University of
the Negev

Matthew Fox – Jakobovits Center for Jewish Medical Ethics, Ben-Gurion University
of the Negev

Background: Friedrich Berner (1904-1945) graduated from the Rostock University Medical School in 1931 and began training in radiology. In 1933 Berner joined the Nazi Party's 'Sturmabteilung' paramilitary wing where he conducted chest X-rays to detect tuberculosis infections. Berner transferred to the 'Schutzstaffel' (SS, Protection Squadron) in 1934, working with the senior radiologist Hans Holfelder in the SS medical department. Berner remained career-focused, publishing 24 papers in radiology between 1932-1939 as well as completing a post-doctoral (habilitation) thesis on low dose radiation therapy. In 1937 he became vice chairman of the University of Frankfurt radiology department under Holfelder, who held a special license to perform forced ('eugenic') sterilizations by X-ray and radium. As Berner moved up in the ranks of the SS medical division, he co-authored with Holfelder the *Atlas of the X-ray Serial Image of the Chest: Based on the Evaluation of Over 900,000 X-ray Images* (Leipzig; Thieme, 1939). In 1940 Berner was appointed director of the Aktion T4 program in Hadamar, directly supervising the gassing of thousands of disabled patients. In 1941 Berner is reported to have been among the physicians assigned to Aktion 14f13 selecting and transporting prisoners from Buchenwald for murder by gassing. Berner returned to teach at the University of Frankfurt in 1944 and continued to serve in the SS-Röntgensturmbann (Roentgen Assault Unit) a mobile X-ray fluoroscopy platoon which screened and selected Polish civilians infected with TB, many of whom were then sent to concentration camps. He is recorded to have fallen in battle on March 2, 1945.

Conclusion: Friedrich Berner is an instructive example of an accomplished early career academic clinician engaged in promising research whose incrementally depraved ethical choices led to atrocious medical malfeasance. His trajectory illustrates the immoral underpinnings of the Nazi regime that transformed outstanding healers into ruthless murderers.

Exposure of Additional Writings by Dr. Aharon Pik and Son Tedik from the Shavli Ghetto

Monologue – by Miriam Offer – Western Galilee College

Dr. Aharon Pik from the Shavli Ghetto continually documented events of World War II and the Holocaust in Lithuania, in general, and the city of Shavli, in particular.

Pik was a respected figure in the Shavli community, well-versed in Jewish tradition, and with rich professional medical experience. He was the only Jewish physician working at the Shavli General Hospital where, for 16 years, he directed the departments of internal medicine and infectious diseases. At the same time, he took on responsibilities and was involved in Jewish public life in Shavli, serving, inter alia, as a member of the Jewish Community Council, as Vice Chairman of the General Zionists, Chairman of the Cultural Branch, and Manager of the Jewish Public Library, and was one of the founders of the Jewish High School.

The events with which Dr. Pik and his medical colleagues had to cope in the ghetto, as documented in his diaries, included unsolvable tragic dilemmas imposed on them by the Germans and their collaborators. Dr. Aharon Pik died of an illness in the ghetto in June 1944, at the age of 77, a month before the ghetto was liquidated.

For several decades his historical diary lay in a drawer at the home of his only son, Tedik (David) Pik, on Kibbutz Netzer Sereni. In 1992, Dr. Pik's diary was exposed for the first time. Since then, additional writings by Dr. Pik and his son have been exposed but have not yet been published.

In this lecture, I will address these writings and the historical insights that emerge from them for Holocaust research, in general, and the study of medicine during the Holocaust, in particular.

**Janusz Korczak: Educator, writer, and a doctor too
or physician who is an educator and writer**

Simcha Stein – Kibbutz Lohamei Haghetat

Dr. Henrik Goldschmidt or by his literary name Janusz Korczak was defined by many scholars as unique and total educator, as a gifted children's writer, as an intellectual figure who has written hundreds of articles on many issues and as a cultural and social figure in the Polish media. Korczak was known all over Poland as an editor of a children's newspaper and as one who had a weekly program on Polish radio.

In all the books written about him, in the many articles which were published about his work, in conferences that took and take place and discuss his educational vision and his fate as a Jew who went with the 200 children on their last way and sent to the Treblinka extermination camp - all this significantly reduced the fact that he was first and foremost a pediatrician.

The emphasis was as stated on being primarily an educator in general and as one who accompanied the children in their last way.

In this lecture we will try to present a different picture that will highlight the fact that the basis for Janusz Korczak's activities as an educator stems primarily from his training as a pediatrician. We will try to show how in times of distress in the ghetto, the fact that he was a pediatrician, aware of the children's bad health condition, he demanded almost impossible medical conditions from the Jewish institutions in the ghetto who tried to take care of the children. Despite the lack of medical means, he insisted to provide medical relief to the dying children. As a doctor he emphasizes the importance of doing everything to give children a little fish oil to relieve hunger, weight loss and even relieve them a little on their last journey.

In this lecture we will focus on the years he worked during the ghetto period, based on his diary 'The Ghetto Diary' and the medical letters he sent at that time. In the lecture we will focus on the colorful personality of Janusz Korczak and we will try to answer a number of questions such as: What is the character of a doctor in the first half of the 20th century, why Korczak's medical work is not emphasized as his work in education and writing.

The health care system in Volkowisk between the two world wars and during the Holocaust

Naomi Menuhin – Kibbutz Gevim

I would like to shed light on a tragic story about doctors from one of the small towns in Eastern Europe, Volkowisk, located east of Bialystok, today in Belorussia.

In addition to various community institutions, the Jewish community was available: a pharmacy, an orphanage and a hospital. The Jewish Hospital was a modern community-supported hospital and doctors from all over Poland came to work there. He headed Dr. Menashe Niemczak in the 1930's.

On the eve of the German occupation of Operation Barbarossa, there were between 9,000 and 10,000 Jews living there. Volkowisk was occupied, during the Babarosa operation, by the Wehrmacht on June 1941. The Einsatzgroopen unit B encouraged local Poles to provoke provocations and conduct pogroms against Jews. Jews were looted, murdered and their homes marked. At the head of the established Judenrat was a doctor: Dr. Isaac Weinberg .Jewish doctors from Volkowisk were executed in the Isblin Forest on charges of providing medical treatment to partisans.

In the lecture, I want to talk about the medical pan of the town before the war and expose the case of the doctors murder during the war.

I would like to thank all the members of the organizing committee: Prof. Shmuel Reis, Dr. Etienne Le- Picard, Dr. Miriam Offer, Prof. Avi Ohry and Mr. Yigal Cohen. You are not only members of an organizing committee, you are friends in every sense of the word. The common interest in medicine and the Holocaust has grown these conferences and a longstanding friendship with my father. Thus, I have gained not only exposure to the fascinating and profound world of medicine and the Holocaust, but also to familiarity with outstanding people and for that I thank my dear father. Your friendship, your support and your commitment to continue the tradition of the conference is invaluable.

I would like to thank all those who support the conference:

Prof. Barhoum, director of the Galilee Medical Center, who has supported and continues to support the conference here;

Prof. Nahman Ash, who honors us with his presence despite the great burden that his role requires;

The Ghetto fighters house museum is a loyal partner of the conferences from the beginning, dating back to Simcha Stein's days as CEO and the present director Yigal Cohen as well; And to the Holocaust Studies program of the Western Galilee Academy, Dr. Boaz Cohen and Dr. Miriam Offer, who also participate and support the conferences for many years;

To Aya Kagade, Dafna Zafir and Bat-Sheva Oved for their contribution to all the small and large details and their great devotion;

To Yaron Tzur and Yoni Alon for helping with the technical production of the hybrid conference;

To the Rotary Amitim club from Nahariya and Dr. Tommy Hershkowitz, the president, for their generous donation to the Conference Foundation.

This year's conference is dedicated to the memory of my father and from next year, we will name the conference after him. This conference was one of my father's life's achievements, one of his many enterprises and accomplishments, but I think it was the most significant endeavor of his life in his last years. The perpetuation of the conferences is a continuation of the torch, for me personally but also in a more general sense, and is a commemoration that is most worthy of his work and personality. He shall not wholly die, as Milejkowski wrote to his fellow physicians: "non omnis moriar".

Opening remarks

Hadas Shasha Lavsky

I am excited to open the 22nd Nahariya Conference on Medicine and the Holocaust. This is the first conference since my father, Shaul Shasha passed away. This conference, of which he was the founder and leader for 21 years, was one of his life's achievements. 21 consecutive years of conferences, without skipping any year, hundreds of lectures, meetings, and ideas that have been formed and discussed here year after year. Recently, one of the medical and Holocaust researchers told me that the annual conference in Nahariya is the longest continuous program on medicine and the Holocaust worldwide.

In recent years, we have witnessed a global increase in interest in medicine and Holocaust research. The number of articles published on medicine and the Holocaust in the decade of 1990-2000 was about 7,750; in the next decade—2000-2010, threefold studies were published – about 23,800 and in the decade after that the amount increased – between 2010 and 2020, about 27,700 articles were published. Between 2020-2022, 12,800 articles were published, half of the amount published in the decade before, in only 2 years. The Lancet Commission on medicine and the Holocaust was established in 2021 to promote teaching, research and ethics on medicine and the Holocaust. In this international committee, there is a respected representative of Israel and four members of the organizing committee of our conference are members of the Lancet commission, and Shmuel Reis is co-chair of the committee. We will hear today about the commission progress. The commission task is our goal as well: we must continue our efforts to implement medical and Holocaust studies in all medical schools in Israel. I am proud to say that from this year there is a medicine and Holocaust course also at the Faculty of Bar Ilan in Safed, under the joint guidance of Dr. Miriam Offer and me. I hope that this course , which is an elective at this stage, will grow and expand over the years.

I would like to congratulate Dr. Naomi Menuhin on the launch of her book, a biography of Dr. Israel Milejkowski. For me, and I suppose - for many of those present here, Israel Milejkowski has an important place as one of the heroes of our people during the Holocaust and this book is important in shaping the collective memory of our people.

Today's conference will be divided into three sessions – a historic session, a medical and an educational-ethical session. We will hear lectures from a welcome variety of historians, physicians and students. The presence of students at our conferences is very gratifying and attests to development and renewal.

We cannot ignore the terrible events taking place in Ukraine in the past few weeks. We are all wondering whether history might repeat itself. We chose to dedicate a session at the end of the conference to a discussion about war ethics and especially medical ethics in war areas. I hope that the tragedy in Europe will cease and we will no longer witness innocent people losing their lives and homes.

Worthy of Frontline Communities (2007); Minister of Health award for life-work in the health professions (2011); Faithful Service to the Memory of the Holocaust Award, Western Galilee College (2014); Life-Work Award at the Second International Workshop on Medicine during the Holocaust and Beyond, Galilee, 2017; Medal of Light, the Foundation for the Welfare of Holocaust Victims, 2017.

Shasha was an advocate for those whose voices are not heard and, through his actions, became the voice of the weak. Above all, he was a good friend. Those who enjoyed his friendship have difficulty in believing that never again will this physically tiny, yet giant of a man, either smile at them or offer his wise and perceptive opinions and advice. He will no longer initiate important projects for the community and the public at large. His friends as work colleagues, and those he made through conferences and professional research, his fellow researchers of medicine during the Holocaust, and his friends from Rotary Amitim in Nahariya are all experiencing the sad loss that only true friends can appreciate. And in the case of Shaul, this includes so many people because everyone loved Shaul and wanted to be his friend.

Shaul recruited his friends at Rotary Amit Nahariya, of which he was President, to donate several thousands of shekels per year to outstanding students in the Holocaust Studies Program at Western Galilee College. In all his activity fields, he matched his words and his heart with actions.

One of the final projects initiated by Prof. Shasha was a Hebrew translation of the hunger study conducted by physicians in the Warsaw Ghetto, which they managed to smuggle to the Aryan side of the city via Polish colleagues. Prof. Shasha set the idea in motion and recruited a group of researchers for the project, together with the International Institute of Holocaust Research at Yad Vashem. The author of the introduction to that study was physician Dr. Israel Milejowski, head of the health department in the Warsaw Ghetto. Although he did not survive the war, he managed to complete the introduction, closing with the words "non omnis moriar" (I shall not wholly die).

Prof. Shaul Shasha has left us, but "he will not wholly die". We shall remember his activity and follow in his footsteps, together with his beloved family who are an inseparable part of his life-work.

Prof. Shasha led the study of late morbidity of Holocaust survivors and their descendents. The findings of the study and his testimony before the Dorner Committee helped the law courts and the Ministry of Health (the Shani Committee) to recognize proof that certain illnesses appear in late life among Holocaust survivors at a much higher rate than among the general population, due to the hunger and difficult living conditions that they faced during that period. Holocaust survivors suffering from those illnesses are entitled to receive compensation. In the last two years, Prof. Shasha also promoted research on morbidity among Holocaust survivors' offspring, supported by the Ministry of Science and Technology. Shasha was among the founders of the Center for the Study of Medicine during the Holocaust in the Rappaport Faculty of Medicine in Haifa. In addition, he was active in organizing improvements for Holocaust survivors' accessibility to health services in Israel, mainly in the Galilee. He served as Chair of the Medical Committee of Yesh NGO, Children and Orphans Holocaust Survivors in Israel, and was on the advisory committee to the society for restitution for Holocaust victims.

Prof. Shasha was convinced that the Holocaust was the most disastrous event of all time. He saw Holocaust research and teaching as a supreme obligation. He was a member of the Ghetto Fighters' House NGO and supported all the directors of the Ghetto Fighters' House Museum, providing assistance to the best of his ability.

The Ministry of Health have lost a physician who made a tremendous contribution to its activities. Prof. Shasha filled an array of positions in the Ministry, including chairing the committee that determines a fair price for psychiatric services (1992-1995); member of the steering committee for computerization of the government health system – NAMER project (1993-2000); member of the committee for human resources in emergencies (1994-2006); Chair of the Committee for Engagement with Business Companies (1996-2018); member of the Israeli Healthcare Services Basket Committee (1996); member of the National Council for Logistics in Health Systems, acting as its chair from 2000-2005 (1998-2010); member of the Leon Commission to inquire into the state of government hospitals in Israel (2003-2004); member of the Dorner Committee to examine the functioning of the IMA (2013); chair of various committees in the service of the State and the Ministry of Health to select outstanding workers in a variety of fields (2001-2018).

Throughout his life, Shaul received recognition and numerous awards for his admirable activities. These included the Minister of Health Award, Nephrology Division, which he headed, for his medical activity in Lebanon (1982); the Yitzhak Rabin National Award for Quality (1995); an international medal from the U.S. National Kidney Foundation for his special contribution to nephrology worldwide (1998); AH"l Society Award, for the promotion of research, culture and art of Iraqi Jews in Israel and for medical activity and contribution to society (2000); National Award for Quality and Excellence in the Public Sector 2000 – for his high quality activity in public service; Honorary Membership in the Israel Society for Quality (2005); in 2006 he was selected as a torch-lighter at the annual Independence Day ceremony on Mount Herzl; he received the Worthy of the Galilee award in 2007,

1988, 1991); the XIIth International Society of Nephrology Congress in Jerusalem (1993); History of Nephrology international conferences (Naples, Italy, 1994; Kos, Greece, 1996; Padova, Italy, 1998, as well as president of the 2000 conference). Prof. Shasha initiated and chaired the annual Conference of the Israeli Society of Nephrology in Nahariya, since 1993; the First International Maimonides Conference on Medicine and Ethics, Tiberias, 2005; the Galilee Biomedical Conference (since 2010); annual conferences on public administration in Jerusalem (1995-1997), and the Nahariya Conferences on Medicine and the Holocaust (2001-2021).

The following were among his activities in medicine and public health, at different times of his life: founding the nonprofit organization for diagnosing and treating hypertension at Western Galilee, which he headed for about 10 years. It is noteworthy that Prof. Shasha was one of the first to develop medical, professional, and public awareness of this condition, and was a member of the Israeli Society for Hypertension. He was a board member of the Israeli Society of Nephrology, Chair of the Western Galilee branch of Israeli Medical Association (IMA), member of the IMA Scientific Committee, and Chair of the Scientific Committee of the Union of Hospital Directors. Based on his managerial experience at Nahariya Hospital, Shasha was convinced of the importance of assimilating a business culture in the public sector, including legal and regulatory modifications, and he invested great effort to infuse a culture of quality management in public service, the IDF, the Ministry of Justice, and more. He became an active member of the Quality as a Way of Life movement, serving as chair of its northern forum and chair of the team for excellence in public administration. He founded the Joint ELKA alumni NGO, the senior public service staff NGO, and was chair of the medical quality management forum in the Israeli Society for Quality in Medicine.

Holocaust survivors and their offspring have lost a champion for recognition of their suffering and their rights. Since 2000, Shasha was an activist for Holocaust survivors who were still alive, and started researching Holocaust survivors' late morbidity. At the end of the 1990's, when planning an international congress for nephrologists that was due to be held in Jerusalem, Prof. Shasha sought added value for his international colleagues at this Jerusalem meeting. In consultation with his colleague Prof. Shaul Masri, he suggested dedicating part of the congress to the history of medicine during the Holocaust. When Prof. Shasha began reading material on the subject, he was amazed at the scope of professional activity established by Jewish physicians in the ghettos, camps, and forests under the impossible conditions that prevailed in areas under Nazi occupation. He founded the Nahariya Conferences on Medicine and the Holocaust in 2000. These conferences became an annual event, led by Shasha, for the next 21 years, at the Engel Health Education Center at Nahariya. These conferences provided dozens of junior and senior researchers with a unique platform on which to voice their multidisciplinary findings on medicine during and after the Holocaust for the first time: on historical, medical, organizational, ethical, philosophical, psychological, and other aspects. These conferences are one of the most long and consistent programme on medicine and the holocaust worldwide.

where he was among the founders of Moshav Ram-On in the Ta'anakh region in northern Israel. In subsequent years, he served as a reservist in a combat unit. Inter alia he served in the IDF Medical Corps as a physician in military positions along the Suez Canal and, later, in the rank of lieutenant, as commander of a battalion aid station. In the Yom Kippur War, he commanded a frontline medical squadron on the Golan Heights, in the rank of lieutenant. He was appointed commander of a surgical squadron on the Golan Heights and in Lebanon in the rank of captain. He completed his service as an officer in the medical headquarters in a martial law unit in the rank of lieutenant colonel. In this capacity, he helped to develop a dialysis arrangement in Lebanon through which he sent dialysis patients to Nahariya Hospital. A busload of patients from Lebanon would arrive at the hospital, each day, to receive lifesaving treatment in Israel. During this period he established dialysis service in south Lebanon, by delivering dialysis machines to Lebanon and creating a dialysis course to local medical staff.

In addition to his work as a physician and hospital director, Shasha devoted his time to academic teaching and research. He taught in the Faculty of Medicine at the Technion in Haifa where he was hailed as an outstanding lecturer. From 1992-2010, he served as Associate Clinical Professor in the faculty. From 1994-2004, he was a member of the academic council and board of directors at Western Galilee College. Prof. Shasha published more than 100 scientific works in his areas of expertise, in professional Israeli and international journals. He also authored many articles on management, health policy, and quality in medicine and public administration, and published research on the history of medicine and on the history of medicine during and after the Holocaust. He was on the staff of several scholarly journals, including *Mineral and Electrolytes Metabolism* (1998-2003), *Israel Medical Association Journal-IMAJ* (1999-2008), and was editor of the Hebrew journal *Logistics in Healthcare* (1999-2013).

Prof. Shasha was an active member of many professional organizations and made a prominent contribution. Among them are the Israeli Medical Association, including as editor of the April 2020 issue on the occasion of the Twentieth Nahariya Conference on Medicine and the Holocaust, and was part of the founding group of 'Witnesses in White' – the IMA's visiting delegations of physicians to Poland to learn about medicine during the Holocaust; the Israel Society of Internal Medicine; the Israel Society of Nephrology and Hypertension; the Union of Hospital Directors in Israel; the International Society of Nephrology (ISN); the European Dialysis and Transplant Association (EDTA); the U.S. National Kidney Foundation; the International Association for the History of Nephrology (IAHN); Directors Forum, alumni of Joint ELKA – Efficiency and Effectiveness of the Public System, the Israel Society for Quality, and the Israel Society for Quality in Medicine.

Prof. Shasha was an activist in the true sense of the word and led numerous initiatives. Many of his colleagues have lost their co-organizer of myriad conferences in Israel and around the world. Among the events on which he sat on the organizing committee were international conferences on hypertension in the community (1985,

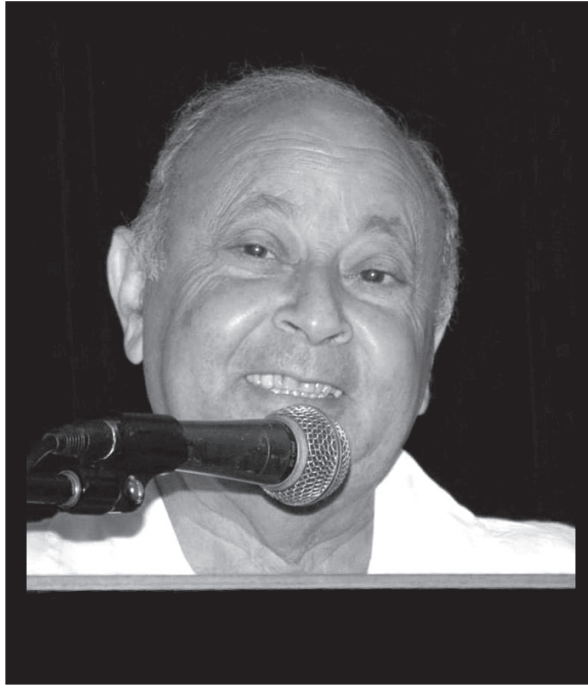
Rotary "Amitim" Nahariya; his grandchildren; his children, and his wife. All of these tributes reflected the superior character traits of this distinguished man and the impact he made, during his life, to bring about genuine change in so many different fields.

The people of the Galilee have lost a loyal friend and fellow resident for the last 52 years, who worked heart and soul to advance and improve quality of life in the area. Alongside his professional work as a physician, Prof. Shasha was a lifelong leader in the public sector, laboring incessantly to develop the Galilee and to advance Israeli society right up until his final days. Shasha was among the founders of the apolitical 'Tnuat Hagalil' (Galilee Movement), and was a member of various other Galilee-promoting organizations, such as the Galilee Development Authority, the Jewish Agency's team for the Galilee (and the Negev); he was chair of the Galilee team's education committee, chair of the Galilee team in Rotary Clubs of the North of Israel, was active in 'Tzafona', and a member of the NGO for Medicine and Research in the Galilee (since 2008). For years, Shasha advocated the establishment of a university and medical school in the Galilee.

Prof. Shaul Menashe Shasha was born in 1939 in Baghdad, Iraq, and immigrated to Israel in 1951. He graduated the medical school in the Faculty of Medicine in Jerusalem and became a specialist in internal medicine and nephrology. Prof. Shasha was among the first nephrologists in the Galilee; founder and first head of the nephrology and dialysis department in Nahariya hospital.

Prof. Shasha directed the hospital in Nahariya – Western Galilee Medical Center – for 20 years (1987–2006). In the early 1990's, he studied policy making and public sector administration. Shasha transformed this small peripheral hospital into an advanced medical center with underground provision to function under conventional, biological, and chemical warfare; the first underground hospital of its kind in Israel, including operating theaters and hospital wards. When the hospital suffered a direct rocket hit during the Second Lebanon War in 2006, no one was injured because all the patients and staff were safely underground. Prof. Shasha was among the senior medical administrators in Israel; in the vanguard of organizational and managerial change in government hospitals. His achievements in this area include impressively profitable business management of public medical organizations; he was among the trailblazers of quality management, including TQM, in Israel and in health institutions, with highly successful implementation of the method in Nahariya Hospital since 1993. The new type of management reaped significant professional, administrative, and economic accomplishments. In 1995, the hospital won the Yitzhak Rabin National Award for Quality. In 1996, the Israeli Office of Standards and Regulations approved the hospital's management quality according to ISO 9002, making it the first hospital in Israel and the region, and among the few hospitals in the world, to receive ISO approval.

Shasha invested his talents, with great dedication, in all his fields of involvement. In the IDF, he was a hard-working soldier and reached the rank of lieutenant colonel. He began his mandatory military service in the Porat group of the Nahal Brigade

Prof. Shaul M. Shasha

1939-2021

With great sadness, and in appreciation and gratitude for his tremendous contribution to Israeli society, we pay tribute to the late Prof. Shaul Shasha, a true gentleman, a physician, and a leader

Miriam Offer

An outstanding nephrologist, a lover of humanity, a champion for the advancement of the Galilee, a pioneer in medical management, and a perpetual activist for recognition of morbidity among Holocaust survivors and their descendents, and for disseminating the study of the history of medicine during the Holocaust and its relevance today.

On Sunday November 14th, 2021 (Hebrew calendar, 10th Kislev, 5782), Prof. Shaul M. Shasha was laid to eternal rest at Neve Olamim Cemetery in Kabri. Hundreds gathered to accompany him on his final journey. Moving eulogies were delivered by Nahariya Mayor Ronen Marelli; Director General of Western Galilee Hospital in Nahariya Dr. Masad Barhoum; representatives of the hospital's medical staff; classmates of Prof. Shasha from Kfar Galim Agricultural High School; friends from

of Medicine, Technion, Haifa; Dr. Matthew Fox, Ms. Shani Levany – Faculty of Medicine, Ben Gurion University of the Negev; Dr. Miriam Offer – The Holocaust Studies Program, Western Galilee College; Prof. Avi Ohry – Faculty of Medicine, Tel-Aviv University; Dr. Amir Teicher – Department of History, Tel-Aviv University

14:15 – 14:35 **The great purge of medical literature: A case report on the cleansing of Hallervorden-Spatz disease from medical journals**

Mr. Benedikt Munzar - Medical School of International Health, Ben-Gurion University of the Negev; Dr. Matthew Fox – Jakobovits Center for Jewish Medical Ethics, Ben-Gurion University of the Negev

14:35 – 14:55 **Models of empathic violence in Nazi Euthanasia**

Dr. David Deutsch – International Society for Horticultural Science, Yad Vashem; Haifa University

14:55 – 15:40 **Panel: Humanitarian aid and Medical Ethics in War Zone – the historical context and current consequences**

Prof. Nachman Ash – Director General, Ministry of Health; Prof. Shmuel Reis – Faculty of Medicine, The Hebrew University in Jerusalem & Clalit Health Services, Haifa and Western Galilee District; Dr. Etienne Lopicard – The Hebrew University in Jerusalem & The National Council of Bio-Ethics

14:55 – 15:05 **Reports from the Medical Delegation to Ukraine**

15:05 – 15:20 **War and space (1934-1949): The Monaco draft and humanitarian law in war time**

Dr. Etienne Lopicard – The Hebrew University in Jerusalem & The National Council of Bio-Ethics

15:20 – 15:30 **Medical ethics and the war in Ukraine**

Prof. Shmuel Reis – Faculty of Medicine, The Hebrew University in Jerusalem & Clalit Health services, Haifa and Western Galilee District

15:30 – 15:40 **Closure of Panel**

Dr. Etienne Lopicard – The Hebrew University in Jerusalem & The National Council of Bio-Ethics

15:40 – 15:50 **Conference closure remarks**

Dr. Hadas Shasha Lavsky – Conference Chairperson

- 11:25 – 13:05 **Second Session – Medical aspects during and after the Holocaust**
Chairs: Dr. Miriam Offer – The Holocaust Studies Program, Western Galilee College; Mr. Simcha Stein – Kibbutz Lohamei Haghetat
- 11:25 – 11:45 **Dr. Alexander Wajsfisz's MD Thesis: "Les epidemies de Typhus exanthematicus dans le Ghetto de Varsovie (1940-1942). These pour le Doctorate en Medicine, Faculte de Medicine de Paris, 1951"**
Prof. Avi Ohry – Faculty of Medicine, Tel-Aviv University; Mrs. Karin Ohry – Savion
- 11:45 – 12:05 **The sound of silence: The untold story of the Jewish deafs in Germany and Poland on the eve of, during, and after the Holocaust**
Ms. Shulamit Rosinsky – University of Haifa; Dr. Miriam Offer – The Holocaust Studies Program, Western Galilee College
- 12:05 – 12:25 **Transfer of trauma from the Holocaust to the second generation survivors: Comparison of development in Czechoslovakia and Israel**
Ms. Eva Kalousova – Kurt and Ursula Schubert Center for Jewish Studies, University of Palasky & Faculty of Humanities, Charles University, Prague, Czech Republic
- 12:25 – 12:45 **Expressions of trauma and loss in Primo Levi's poetry – "At and uncertain hour"**
Prof. Yoram Finkelstein – Shaare Zedek Medical Center – Jerusalem; Prof. Eliezer Witztum – Ben Gurion University of the Negev; Ms. Ella Holtzman – Beer Sheva
- 12:45 – 13:05 **"Memories of a Doctor". Using podcasts to facilitate fourth generation access to the Holocaust mémoires**
Ms. Yael Yekel, Dr. Matthew Fox – Jakobovits Center for Jewish Medical Ethics, Ben Gurion University of the Negev
- 13:05 – 13:35 **Break**
- 13:35 – 14:55 **Third Session – Educational and ethical aspects during and after the Holocaust**
Chairs: Dr. Etienne Lopicard – The Hebrew University in Jerusalem & The National Council of Bio-Ethics; Dr. Hadas Shasha Lavsky – Galilee Medical Center
- 13:35 – 13:55 **Medicine and health professions during and beyond the holocaust – a MOOC aimed at professional identity formation**
Prof. Shmuel Reis, Dr. Michal Ramot, Dr. Michael Beigel, Prof. Alex Goral – The Faculty of Medicine, The Hebrew University in Jerusalem
- 13:55 – 14:15 **The Lancet Commission on medicine and the Holocaust – A progress report**
Prof. Shmuel Reis, Dr. Etienne Lopicard – Faculty of Medicine, The Hebrew Univ. Jerusalem; Dr. Tessa Chelouche – Rappaport Faculty

PROGRAM

08:30 – 09:00 **Gathering**

08:30 – 09:00 **Opening Remarks**

Dr. Hadas Shasha Lavsky – conference chair, Galilee Medical Center
Prof. Masad Barhoum – General Director, Galilee Medical Center
Mr. Yigal Cohen – General Director, Ghetto Fighters' House
Dr. Miriam Offer – The Holocaust Studies Program, Western Galilee College

09:20 – 09:50 **In memory of Prof. Shaul M. Shasha**

MC: Prof. Shmuel Reis – Faculty of Medicine, The Hebrew University in Jerusalem & Clalit Health Services, Haifa and Western Galilee District

Video Clip in memory of Prof. Shaul M. Shasha

Speeches: Dr. Miriam Offer – The Holocaust Studies Program, Western Galilee College; Mr. Simcha Stein – Kibbutz Lohamei Haghetat

09:50 – 11:10 **First Session – The health services and physicians in the Holocaust**

Chairs: Dr. Irith Weissman – Galilee Medical Center; Mr. Yigal Cohen – General Director, Ghetto Fighters' House

09:50 – 10:10 **The health care system in Volkowisk between the two world wars and during the Holocaust**

Dr. Naomi Menuhin – Kibbutz Gevim

10:10 – 10:30 **Janusz Korczak: Educator, writer and a doctor too, or physician who is an educator and writer**

Mr. Simcha Stein – Kibbutz Lohamei Haghetat

10:30 – 10:50 **Exposure of additional writings by Dr. Aharon Pik and his son Tedik from the Shavli Ghetto: monologue**

Dr. Miriam Offer – The Holocaust Studies Program, Western Galilee College

10:50 – 11:10 **A Nazi physician's transformative career journey from academic medicine to medicalized murder**

Mr. Raphael Nowak – Medical School of International Health, Ben-Gurion University of the Negev; Dr. Matthew Fox – Jakobovits Center for Jewish Medical Ethics, Ben-Gurion University of the Negev

11:10 – 11:25 **Break**

**The XXII Nahariya Conference
on Holocaust and Medicine**

BOOK OF ABSTRACTS

Engel Health Education Center
Galilee Medical Center
Wednesday, May 11th, 2022

Organizing Committee

Dr. Hadas Shasha Lavsky, Committee Chair – Galilee Medical Center
Prof. Shmuel Reis – The Hebrew University in Jerusalem
Dr. Miriam Offer – Western Galilee College
Mr. Yigal Cohen – The Ghetto Fighters' House
Dr. Etienne Lopicard – The Hebrew University & The National Council of Bio-Ethics
Prof. Avi Ohry – Faculty of Medicine, Tel Aviv University
Mrs. Aya Kagade – Galilee Medical Center

Itay Bahur – Publishing

P.O.B.8733, Or Akiva
info@bahurbooks.com

איתי בחור – הוצאה לאור

ת.ד. 8733, אור עקיבא, 3063631

טל. 04-6390938

www.bahurbooks.com

המרכז הרפואי נהריה
תלמה מרסלר ושות' א.ר.

The XXII Nahariya Conference on Holocaust and Medicine

BOOK OF ABSTRACTS

Engel Health Education Center
Galilee Medical Center
Wednesday, May 11th, 2022